

Tallinna Ülikool
Informaatika Instituut

Lastevanemate koolitamine e-kursuse "Raha ei kasva puus" näitel

Magistritöö

Autor: Svitlana Polischuk

Juhendaja: Martin Sillaots

Autor: „2010

Juhendaja: „2010

Instituudi direktor: „2010

Tallinn 2010

Autorideklaratsioon

Deklareerin, et käesolev magistritöö on minu, Svitlana Polischuk, töö tulemus ja seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(kuupäev)

.....

(autor)

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Magistritöö teema aktuaalsus erinevatest seisukohtadest	8
1.1 Majandusalaste teadmiste täiendamise vajalikkus.....	8
1.2 E-õppe rakendamise aktuaalsus	9
1.3 Eestis majandusalaste teadmiste täiendamist võimaldavad allikad	10
1.4 Majandusalaste teadmiste täiendamise vajalikkust tõestav uuring.....	11
2. Lastevanemate täiendõpe	19
2.1 Sihtgrupi määratlemine.....	19
2.2 Täiskasvanu õppija õppimine ja õpetamine.....	20
2.2.1 Täiskasvanud õppijate õppimise eripärad.....	21
2.2.2 Täiskasvanud õppijate õpetamise eripärad	22
2.2.3 E-õppe võimalused täiskasvanud õppija õppimises ja õpetamises.....	23
2.3 Laste õpetamise eripärad	24
2.3.1 Koolieelne pedagoogika	25
2.3.2 Õppemäng.....	26
2.3.3 IKT-vahendite kasutamisest	28
3. Majandusõpe	31
3.1 Majandusalase teadlikkuse olemus ja selle tõstmise vajadus	31
3.2 Võimalused laste ja täiskasvanute majandusalase teadlikkuse tõstmiseks	32
3.3 Majandusteadlikkuse õpetamise vajalikkus varases elueas	34
3.4 Majandusalast teadlikkust kasvatav õpetamisviis.....	35
3.5 Majandusõppe eesmärgid ja üldised teemad	36
3.6 Määratud sihtgrupile majandusvaldkonna õpetamiseks ja õppimiseks olulised teemad	37

4.	Lastevanematele suunatud majandusteemaline e-kursus	43
4.1	E-kursuse analüüs	43
4.1.1	Vajaduste analüüs	43
4.1.2	E-kursuse tingimuste analüüs	45
4.1.3	Sihtrühma analüüs	50
4.1.4	E-kursuse sisu analüüs.....	51
4.2	E-kursuse disainimine.....	52
4.2.1	Õppestrateegia	52
4.2.2	Õppematerjalide valik.....	55
4.2.3	Prototüübi ülesehitus	63
4.3	E-kursuse arendamine.....	64
4.3.1	Prototüübi asukoht veebis.....	64
4.3.2	Õppematerjalide valmistamine.....	64
	Kokkuvõte	67
	Kasutatud allikad	69
	Summary.....	72
	LISAD	74
	<i>Lisa 1. Raha tekkimise ajalugu.....</i>	<i>75</i>
	<i>Lisa 2. Ametid.....</i>	<i>78</i>
	<i>Lisa 3. Asjade tõeline väärtus</i>	<i>79</i>
	<i>Lisa 4. Pere vajaduste ring.....</i>	<i>80</i>
	<i>Lisa 5. Väikese Peetri esimene raha.....</i>	<i>81</i>
	<i>Lisa 6. Uus nukk</i>	<i>83</i>
	<i>Lisa 7. Pangatooted ja -teenused</i>	<i>85</i>
	<i>Lisa 8. Reklaamipildid.....</i>	<i>86</i>
	<i>Lisa 9. Mis on säästlikkus?.....</i>	<i>87</i>

Sissejuhatus

Käesolev magistritöö “Lastevanemate koolitamine e-kursuse "Raha ei kasva puus" näitel” uurib võimalusi tõsta laste finantsteadlikkust lastevanemate majandusalase enesetäiendamise kaudu ja rõhutab kõnealuse teema aktuaalsust. Uurimuses vaadeldakse, millised eeldused on e-õppel edukate tulemuste saavutamiseks ning selgitatakse, kuidas on võimalik rakendada e-õppe tehnoloogiat “Raha ei kasva puus” projekti näitel.

Järgnevalt toon välja põhjused, miks valisin uurimiseks just selle teema. Esiteks – ma töötan pangas, kus mu igapäevane töö on tihedalt seotud klientide teenindamise ning nende probleemide lahendamisega. Töö käigus olen kokku puutunud erinevate finantsalaste juhtumite ja situatsioonidega. Teiseks – olen kogenud reaalses olukordades, et inimesed ei süvene eriti finantsteemadesse ja mis veelgi halvem – nad ei õpeta ka oma lapsi rahaga õigesti ümber käima.

Kirjeldan üht konkreetset juhtumit, mis mitte ainult ei ajendanud mind käesolevat uurimisteemat valima, vaid ka leidma võimalusi, kuidas seesuguseid olukordi ennetada ja inimeste teadlikkust parandada.

Nimelt sattus minu juurde üks vanaema väikese poisiga. Vanaema soovis tellida lapselapse arvelduskonto juurde pangakaarti ning seada sellele limiidid. Jõudnud limiitide temaga ühele poole ütles vanaema, et soovib panna päeva- ja ühtlasi nädalalimiidiks 1000 EEKi. Minu jaoks tundus see kummaline, sest poiss oli alles seitsmeaastane ning vanaema ainukeseks sissetulekuks oli tema pension (ca 5000 EEKi kuus). Veelgi imelikum oli poisi reaktsioon. Ta karjus: “No miks nii vähe, ainult 1000 krooni nädalas?” Ma ei uskunud oma kõrvu. Arvan, et kirjeldatud olukorra põhjuseks oli lihtne tõsiasi, et poisi kodus ei oldud lihtsalt mitte kunagi arutletud raha väärtuse üle ega räägitud teemal, kuidas rahaga ümber käia.

Pärast seda juhtumit uurisin juba omal algatusel tuttavate 6–7 aasta vanustelt lastelt, mis nad rahast arvavad. Küsimusele “Kust tuleb raha?” vastati näiteks järgmiselt: “Isa rahakotist.”, “Kaupluses olevast automaadist.”, “Ema taskust.” Eriti omanäoline oli aga järgmine arvamus – “Raha pole üldse vaja, sest emal on olemas pangakaart, millega ta saab kaupluses kõik tasuta kätte.” Veelgi

huvitavam tundus aga lapsepoolne kujutelm – “Raha saab poe kassast.” Viimane tähendab seda, et laps on harjunud nägema, kuidas ema või isa maksab kaupluses sularahas. Kassas tasutakse ühe suurema nominaaliga kupüüriga ja selle eest saadakse tagasi veelgi rohkem, kuid väiksema nominaaliga kupüüre. Laps ei mõista, et tegemist on erinevate nominaalidega ja seetõttu kujuneb tal olukorrast vale arusaam.

Kui uurisin lastevanematelt, kas nad räägivad oma lastega rahast, sain enamasti vastuseks: kuidas kunagi, harva, veel on aega, küll jõuame jms.

Kokkuvõttes tekitas oma töös ja suhtlusringis kogetu minus suurt huvi. Olen juba pikema perioodi vältel mõelnud, kuidas lastele paremini selgitada, mis üldse on raha, kuidas seda koguda, milleks on seda vaja teha, kuidas raha teenitakse, mille peale seda kulutatakse ja kuidas raha nii-öelda “töötab”. Ka ülemaailmne majanduskriis näitab vajadust majandusteadmiste järele. Käesoleva teema kontekstis tunnen huvi e-õppe rakendamise vastu nii laste kui ka täiskasvanute õpetamisel.

Magistritöö eesmärgid

Käesoleval tööol on neli eesmärki:

1. Tõestada teema ja e-kursuse aktuaalsust erialase kirjanduse ja allikate analüüsi põhjal ning rõhutada majandusteadlikkuse tõstmise vajadust nii lastel kui ka lastevanematel.
2. Määrata sihtgrupp, põhjendada selle valikut ja analüüsida selle sihtgrupi õppimise ja õpetamise iseärasusi.
3. Näidata, kuidas saab tõsta laste majandusteadlikkust lastevanemate enesetäiendamise kaudu ja määrata õppimiseks majandusalased teemad, mis vastaksid nii valitud sihtgrupile kui ka püstitatud õppimise eesmärkidele.
4. Koostada e-kursus “Raha ei kasva puus”, ADDIE mudeli abil, leida sobiv õppestrateegia ja -keskkonna platvorm, mis soodustaks laste õppimist lastevanemate enesetäiendamise kaudu. Koostada õppematerjalide kava jälgides näidisõppematerjalid (iga teema kohta üks õppematerjali näidis). Näidata kõnealuse e-kursuse abil, kuidas saab korraldada e-õpet lastevanematele ja seeläbi tõsta ka laste teadlikkust majandusest ja raha kasutamisest.

Magistritöö sihtgrupp

Antud magistritööd on kasulik lugeda eelkõige kasvatusteaduste valdkonna inimestele: õpetajatele, teaduritele ja haridustehnoloogidele, kes on huvitatud laste harimisest läbi lastevanemate enesetäienduse. Samuti osutub selle magistritöö lugemine kasulikuks andragoogidele ja teistele koolitajatele ning huvilistele, sest töös on vaadeldud ka täiskasvanute õpetamise aspekte.

Magistritöö ülesehitus

Magistritöö koosneb sissejuhatausest, neljast peatükist ja kokkuvõttest; töö sisaldab viite joonist ja üheksat lisa.

Esimeses peatükis põhjendatakse valitud teema aktuaalsust, arvestades nii maailmas kui ka Eestis valitsevat olukorda. Nimetatud peatükis vaadeldakse majandusala teadlikkuse tõstmise võimalusi ja vajadusi. Samuti käsitletakse selles peatükis e-õppe rakendamise aktuaalsust antud kontekstis ning tutvustatakse uuringut, mille teostas uuringufirma YouGovZapera Sampo Panga tellimusel 2010.a. märtsis 5-9 aastaste Eesti laste vanemate seas. Kõnealuse uuringu tulemused tõestavad samuti minu poolt valitud teema aktuaalsust.

Teises peatükis määratletakse käsitletava teema sihtgrupp. Peatüki esimeses osas antakse ülevaade lastevanemate õppimise ning õpetamise eripäradest, teises osas käsitletakse laste õpetamise eripärasid, arvestades õppemängu kasutamise tähtsust ning infotehnoloogia kaasamist õppeprotsessi.

Kolmandas peatükis käsitletakse süvenenumalt konkreetselt majandusõppe olemust ja vajadust, miks ja kuidas on vaja/võimalik tõsta majandusalast teadlikkust lastevanematel ja lastel, seatakse majandusõppe eesmärgid ning määratakse kindlaks e-kursuse loomisel kasutatavad teemad.

Neljas peatükk annab ülevaate loodavast e-kursusest ADDIE mudeli abil: selle struktuurist, õppemetoodikast, disainist ja kasutatud õppematerjalidest. Lisaks eelnimetatule antakse viide esialgsele prototüübile.

Magistritöö lõpus esitatud lisad sisaldavad planeeritud õppematerjalide sisunäidiseid iga valitud teema jaoks.

1. Magistritöö teema aktuaalsus erinevatest seisukohtadest

Käesolevas peatükis on lahti seletatud, miks peetakse antud magistritöö teemat aktuaalseks ja miks valitud meetmed ja rakendused on kõige sobilikumad õppekursuse loomiseks. Käsitletud on ka Eestis olemasolevaid majandusalaste teadmiste täiendamiseks pakutavaid allikaid ning nende teadmiste täiendamise vajalikkust tõestavat uuringut, mis viidi läbi Sampo Panga tellimisel 2010.aasta kevadel.

1.1 Majandusalaste teadmiste täiendamise vajalikkus

Finantsmaailm on praegu varasemast keerukam. Tänapäeval ei piisa lihtsalt teadmisest, et on olemas pank, arvelduskonto ja kogumishoius mis moodustab ainult väikese osa majandusteadlikkusest. Investeerimisvõimalused, hoiused, laenude tingimused – ilma nende aspektide teadmise ja finantsinstrumentide tundmiseta on inimestel väga raske mõista, milline valik oleks õigem, vähem riskantne ja vähem kulukas. On väga raske leida parimat lahendust just iseendale.

Kuna ma töotan pangas ja puutun igapäevases töös pidevalt klientidega kokku, siis võin öelda, et väga vähe leidub finantsteadlikke inimesi. Paljud ei näe mingit erinevust arvelduskonto ja kogumiskonto vahel. Paljud võtavad laenu ega kuula, mis tingimustel neile seda antakse. Nad tulevad aasta pärast tagasi ning väidavad, et nendele ei selgitatud midagi. On isegi neid, kes ei tea, et konkreetse laenu lahutamatuks osaks on intress ning neil tuleb seda maksta.

Liiga palju inimesi võtab SMS-laenu. Seda tüüpi laenudega kaasnevad probleemid, sest neid võetakse pidevalt; samas ise teatakse, et ei suudeta laene teenindada. Mõne aja pärast arestitakse laenuvõtnute kontod kohtutäituri poolt, kuid vaatamata sellele hakatakse jälle otsima uut SMS-laenu võimalust.

Eelöeldu toel tahaksin rõhutada vajadust tõsta inimeste teadlikkust oma rahaasjadest, sest ilma selleta ei saa meie majandus korda. Täiskasvanud, kes ei oska ise oma rahaasju planeerida, ei suuda ka oma lapsi õpetada rahaga õigesti ümber käima – kuidas nad saaksidki, kui nad ei oska seda isegi. Siit järeldub, et finantsteadlikkus annab teadlikule inimesele palju eeliseid.

Kust aga algab meie teadlikkus? Lapsepõlvest. Seega tuleb rahandusteadmisi hakata omandama varakult. Milline on praegu laste rahandusteadlikkus? Eelkooliealistele pakutakse väga vähe võimalusi saada kompetentset õpet selleteemalistel erikursustel. Lapsed õpivad oma vanemaid jälgides, kuid samas ei ole lastevanematel piisavalt aega teema arutamiseks kui ka puudub isiklik teadlikkus neis küsimustes; või siis nad lihtsalt ei tea, millisel viisil neid asju lastele seletada. Seetõttu on vaja luua lastevanematele võimalusi oma majandusteadmiste täiendamiseks ning lastevanemate kaudu õpetada ka lastele majandusteemasid.

1.2 E-õppe rakendamise aktuaalsus

Kahjuks puudub täiskasvanutel võimalus teemaga seotud erikursusi külastada: napib nii aega kui raha. Lahenduseks oleks e-õppe rakendamine, kuna üha kiireneva elutempo juures säästab selline õppimisviis inimeste aega ja samas ei piira õppemeetodite kasutust.

Nagu E. Tammeoru mainis: “E-õpe areneb pidevalt, muutub, täieneb, pakub õppijale uusi võimalusi nii informatsiooni saada kui ka oma tulemusi teiste osalejatega arutada. Võimalused õppida, suhelda ja ennast täiendada on laiendanud e-õppe tegevusvaldkondade ulatust. E-õpe esineb igal pool ja erinevas vormis, ta on märkamatult saanud üheks osaks meie elust.” (Tammeoru, 2007).

Teema aktuaalsust tõestab ka riiklik programm “Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013”. Selle järgi on väga tähtis teha koostööd meediaga, mis saab olla kasuks ja toeks laste õppimisprotsessis. Väärtusprogrammi rakendudes on eriti oluline, et kogu vajalik teave oleks lihtsalt ja mugavalt kättesaadav kõikidele ning samas oleks huvilistel võimalus saadud teabe üle arutleda. (Riiklik programm “Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013”, 2009) E-õpe vastab sellele nõudele ning aitab kaasa parimate lahenduste leidmisele. Samal ajal rõhutab riiklik programm, et lapsevanemad moodustavad sihtgrupi (eelkooliealised lapsed ning noored) tuumiku, mille kaudu õppimine mõjutab laste arengut.

Tähtsamaid väärtusarenduse programmi punkte on lastevanemate koolitus. Tsiteerides riiklikku väärtusarenduse programmi: “Eduka väärtuskasvatuse seisukohalt on eriti oluline sellesse kaasata lastevanemad ning neid koolitada ja nõustada. Oluline on saavutada olukord, kus lastevanemate ja õppeasutuste vahel toimuks tihe koostöö ning kus kodu ja lasteaedade vahel ei valitseks väärtuskonflikt, st mõlemad toetaksid sarnaste põhiväärtuste kujundamist. Programmi raames

eelistatakse eriti alternatiivseid ja e-õppe arengule toetuvaid koolitusprogramme (nt elektrooniline koolitus), mis muudaksid lastevanematele koolitusel osalemise lihtsaks ning tõstaksid nende huvi ja motivatsiooni.” (Riiklik programm “*Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013*”, 2009, lk 14)

1.3 Eestis majandusalaste teadmiste täiendamist võimaldavad allikad

Kahjuks ei pakuta Eestis praegusel ajal eriti palju majandusteemalisi täienduskoolitusi ei eelkooliealistele lastele ega ka lapsevanematele. Levinumaid lastele mõeldud koolitusi on *Junior Achievement Eesti* (www.ja.ee) projekt “7 sammu”, mis toetab alg- ja keskkooli õpilaste majandusõpet. Ka Perekasvatuse Instituut (www.pki.ee) ja Lastevanemate Liit (www.laps.ee) korraldavad lastevanematele lühikesi kursusi.

Täiskasvanutele on veebikeskkonnas loodud majandussfääri seletav keskkond www.minuraha.ee. Selle on koostanud finantsinspektsiooni eksperdid, kelle eesmärgiks on anda sõltumatut nõu. Varem pakkus lastele sarnast koolitust Audentese lastekool (<http://www.audentes.ee/lastekool/>), kuid juba pikema perioodi vältel ei ole sellega enam tegeldud ja nimetatud kursust enam ei toimu.

Üks kõige uuemaid koolieelikutele ja algklassi õpilastele suunatud majandusteemalisi keskkondi on Sampo Panga eestvedamisel loodud eestikeelne internetimäng “Rahamaa” (<http://www.rahamaa.ee>), mis avati septembris 2010. Tegemist on arendava ja õpetliku reklaamivaba mängukeskkonnaga, mis annab 5-9 aastastele lastele põhiteadmised ja arusaamise rahaasjadest.

“Rahamaal” saavad lapsed külastada mitut erinevat mängupaika ja proovida mitmesuguseid tegevusi, mis tutvustavad neile raha ja selle kasutamise seotud teemasid. Põhirõhk on 4 teema õpetamisel: kust raha tuleb; missugune on raha väärtus; kuidas rahaga ümber käia; kuidas raha koguda.

Sampo Panga eesmärgiks oli “Rahamaa” ellukutsumisel aidata kaasa laste kujunemisele teadlikeks tarbijaiks, kes suureks saades oskaksid oma isiklike rahaasjade planeerimisega kenasti ja vastutustundlikult toime tulla. Loodetakse, et eelkirjeldatud mäng soodustab tänaste laste kasvamist rahaasjades hästi orienteeruvaks põlvkonnaks, kes ei kuluta end majanduslikult lõhki ega satu rahalistesse raskustesse, vaid oskab oma rahaasju edukalt planeerida ning teab raha väärtust.

Selles keskkonnas on ka eraldi abistav lehekülg lastevanematele ja õpetajatele. Samas on tegemist piiratud keskkonnaga, sest see ei anna ülevaadet teistest majandusaspektidest, mis on samuti väga tähtsad laste finantsteadlikkuse arendamisel. Näiteks puudub ülevaade sellest, missuguseid ameteid on olemas, missugust raha kasutatakse mujal maailmas ja miks need erinevad koduvaluutast, kuidas kujuneb toodete hind, mis on reklaam ja laen jms. Peale selle ei ole mõistlik, et nii varajases eas toimub laste õppetöö ainult arvuti taga, vaid arvutimäng oleks pigem täiendavaks õppematerjaliks.

Kokkuvõttes tuleb tõdeda, et hetkel puuduvad Eestis spetsiaalsed kursused, mille käigus saaksid lapsed omandada majandusteadmisi, mille üle koos oma vanematega arutleda. Selline ühisõppimine võiks parandada nii laste teadmisi kui ühtlasi ka lastevanemate arusaamist oma laste mõtlemisest. Niisugune ühisõpe annab arenguvõimalused nii lastele kui nende vanematele ning paneb täiskasvanute puhul aluse elukestvaks õppeks, millest on käesoleval hetkel saanud Euroopa Liidus üldtunnustatud prioriteet.

Et selgitada elukestva õppe põhimõtet, tsiteerin kahte lõiku *Elukestva õppe strateegiast* (2002): “Elukestva õppe strateegia ja selle põhjal loodav tegevuskava on suunatud sellele, et aidata tõsta Eesti riigi, ühiskonna ja ettevõtluse konkurentsivõimet maailmas; saavutada jätkusuutlik majanduskasv; suurendada iga inimese läbilöögivõimet ning valmisolekut toimetulekuks elus; tugevdada kogu Eesti elanikkonna sotsiaalset integreeritust ning kodanikkonna kujunemist ning tõsta elukvaliteeti.” (*Elukestva õppe strateegia*, 2002, lk 5)

“Elukestva õppe strateegia väljatöötamise töögrupp püstitas oma tegevuse üldesmärgiks luua eeldused elukestvat enesetäiendamist võimaldava süsteemi kujunemiseks ning otstarbekaks, efektiivseks ja intensiivseks toimimiseks sotsiaalse regulatsiooni ja juhtimise kõikidel tasanditel Eestis.” (*Elukestva õppe strateegia*, 2002, lk 8)

1.4 Majandusalaste teadmiste täiendamise vajalikkust tõestav uuring

Antud teema aktuaalsust Eesti kontekstis tõestavad ka Sampo Panga tellimusel 2010. a märtsis 5-9 aastaste Eesti laste vanemate seas uuringufirma YouGovZapera poolt läbi viidud uuringu tulemused. Nimetatud uuring viidi läbi enne 2010. aasta septembrit, kui Sampo Pank hakkas levitama 5-9

aastastele lastele mõeldud rahateemalist arendatavat ja õpetlikku mängukeskkonda “Rahamaa” (<http://www.rahamaa.ee>) .

Et sellist algatust on vaja, tõestas kevadel 2010 Eestis elavate 5-7 ja 8-9 aastaste laste vanemate seas läbi viidud uuring. Uuringu intervjuud teostati perioodil 05.02.2010-19.02.2010 ning mõlema sihtgrupi valimi suuruseks oli 300 inimest. Uuringu käigus saadud andmeid, mis olid pärit 8-9 aastaste laste vanemate sihtgrupist, võrreldi Skandinaaviamaades ja Põhja-Iirimaal 2008.a samasuguses sihtgrupis läbi viidud analoogilise uuringu andmetega.

Kuna kõnealune uuring tõestab ka käesoleva töö päevakajalisust, osutub vajalikuks mõned selle uuringu tulemused välja tuua. Arvestades seda, et uuring toimus kahes sihtgrupis – 5-7 a laste vanemad ja 8-9 a laste vanemad – ning seda, et antud töö vaatleb eelkooliealiste laste õpetamist, pakuvad rohkem huvi esimese sihtgrupiga seotud tulemused.

Selleks et näidata Eesti tulemuste erinemist või sarnasust võrreldes teiste riikide uurimistulemustega, kus analoogne uuring viidi läbi 2008. aastal ning et tõestada õpetamise kasulikkust varasemas eas, on välja toodud mõned andmed ja diagrammid, mis peegeldavad vanemaealiste laste lastevanemate sihtgruppi.

Järgnevalt esitatakse lühiülevaade antud uuringu järeldustest, mis on seotud käesoleva magistritöö teemaga.

Finantsteadlikkus ja vastutus

- 85% Eesti lapsevanematest on rääkinud viimase kuu aja jooksul oma lastega rahast ja selle kulutamisest.
- Peaaegu kõik lapsevanemad (98%) olid seisukohal, et nende lastel võiks olla rahaasjade kohta rohkem teadmisi.
- Peaaegu kõik vanemad (96%) leiavad, et neil endil lasub peamine kohustus õpetada lastele raha ja selle kasutamise algtõdesid, kuid 67% vanematest eelistaksid leida teavet ja abimaterjale isiklike rahaasjadega seotud teemade kohta internetist, 38% pangast ja 25% muudest allikatest.
- 95% lapsevanematest peab vajalikuks, et koolid õpetaksid lastele raha ja selle kasutamise algtõdesid.

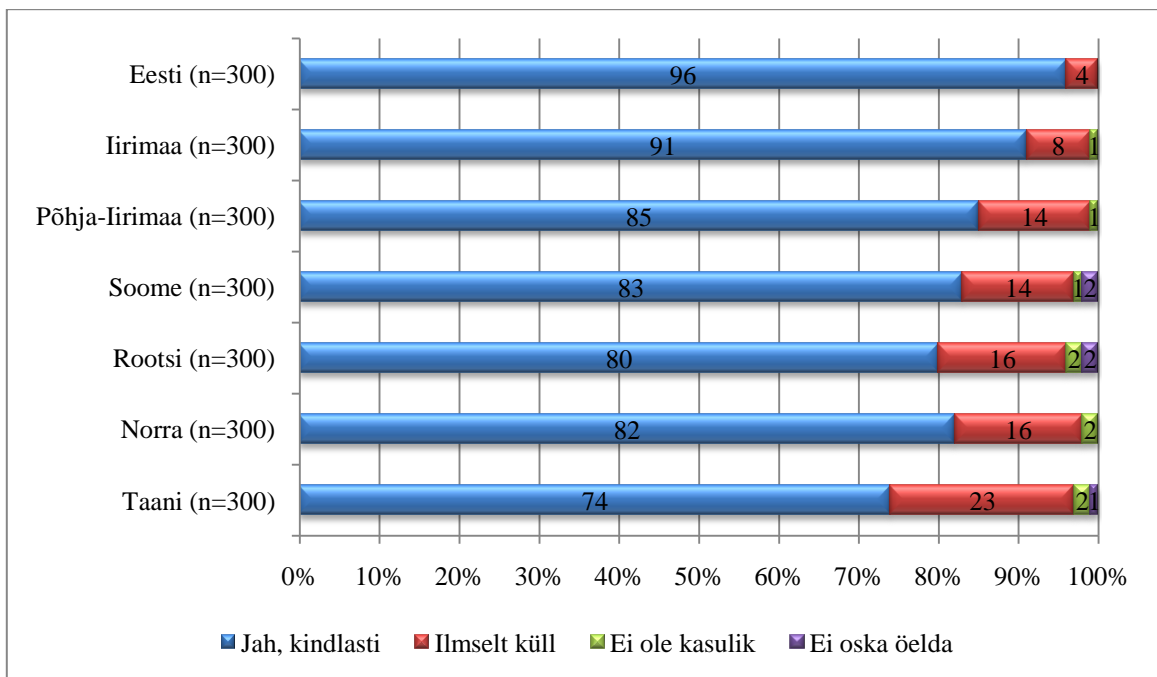
Lapsed ja taskuraha

- 59% 5-7aastastest Eesti lastest ei saa taskuraha.
- 24% saavad taskuraha kuni 100 krooni kuus. Laste taskuraha keskmine summa on 100-125 krooni kuus.
- 93% 5-7 a lastest, kes taskuraha saavad, peavad selleks tegema koduseid töid. Enamasti tuleb lastel taskuraha saamiseks koristada oma tuba (60%).
- Paljud 5-7 a lapsed (75%) panevad osa oma taskurahast kõrvale. 60% neist hoiab seda hoiukarbis.

Järgnevas on toodud ka mõned uuringutulemusi illustreerivad diagrammid, mis näitavad, kuidas Eesti erineb teistest Skandinaavia riikidest, kus sarnane uuring viidi läbi mõned aastad varem.

Viidatud tulemused on seotud käesoleva magistritöö temaga. Siin esitatud joonised on teinud magistritöö autor ise, lähtudes uuringufirma YouGovZapera poolt Sampo Panga tellimusel 2010. a märtsis 5-9 aastaste Eesti laste vanemate seas läbi viidud uuringu tulemuste andmetest (vt http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf).

Esiteks on vaadeldud, kuidas osalejad vastasid küsimusele, kas nad peavad vajalikuks, et nende lastel võiks olla raha ja selle kasutamise kohta rohkem teadmisi (sihtgrupp 8-9 a laste vanemad) (*Joonis 1*).

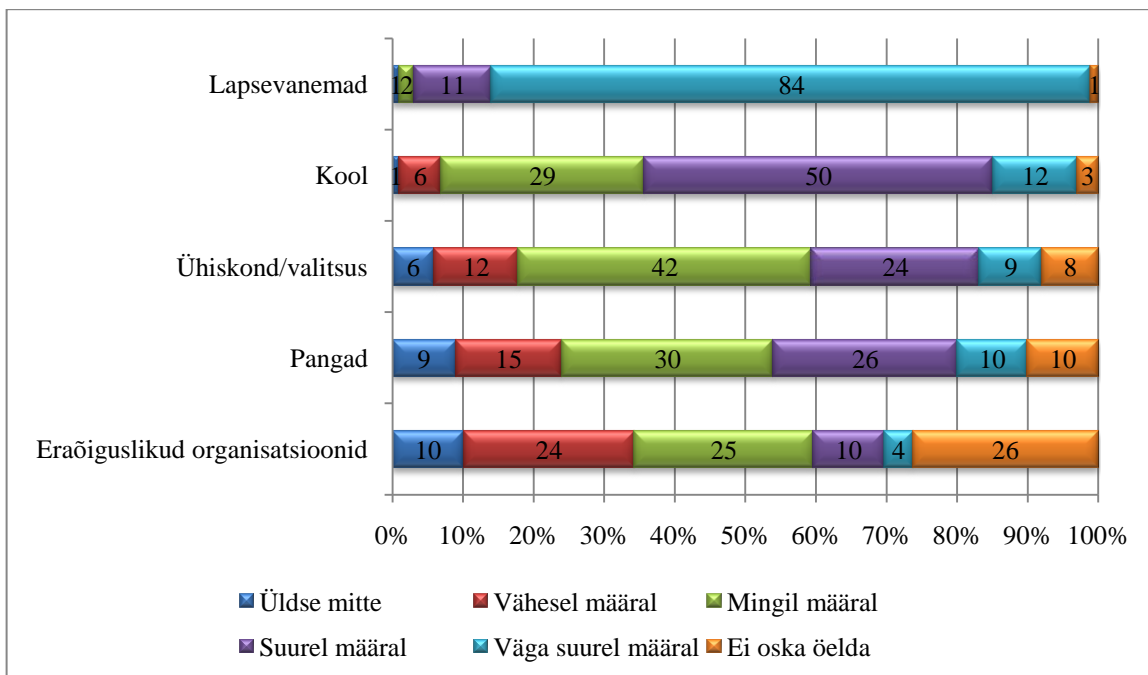

Joonis 1. Kas Teie arvates on kasulik rääkida lastega rahast ja selle kulutamisest? (sihtgrupp 8-9 a laste vanemad)
 (http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf)

Seda diagrammi analüüsisid on näha, et Eesti lastevanemad on peaaegu 100% seisukohal, et kõnealused teadmised on lastele vajalikud ja kasulikud. Selle näitaja poolest erineb Eesti teistest riikidest, kus sellisel seisukohal olijate osakaal on väiksem.

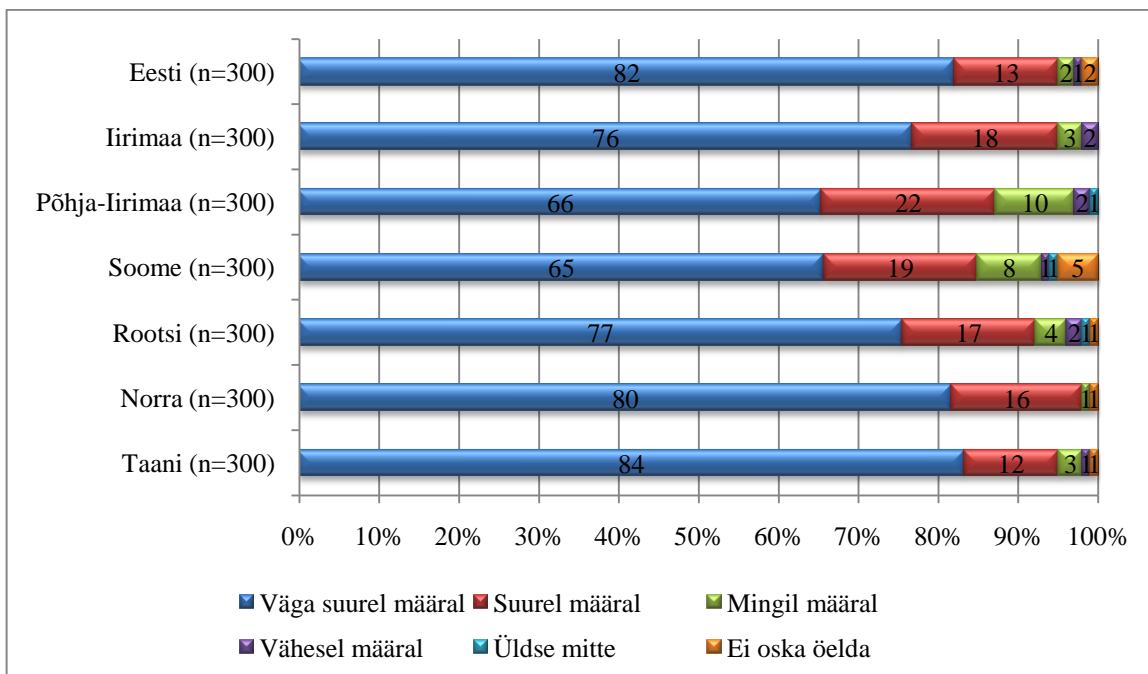
Huvipakkuv on ka järgmine diagramm, mis näitab, millisel määral peavad lastevanemad enda ning teiste asutuste ja allikate kohustuseks lastele rahaasjade algtõdede õpetamist.

Esimesena on ära toodud diagramm 5-7 a laste vanemate kohta (Joonis 2), mis illustreerib nende arvamust informatsiooni saamise kohta erinevatest asutusest. Teisena on ära toodud diagramm 8-9 a laste vanemate grupi kohta, mis illustreerib lastevanemate arvamust osalemise kohta oma lapse arendamises (Joonis 3).

Joonis 2. Mil määral peaksid allpool loetletud isikud ja asutused Teie meelest aitama lastel omandada õigeid tõekestamis rahast ja isiklikust rahakasutusest? (sihtgrupp 5-7 a laste vanemad)

(http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf)

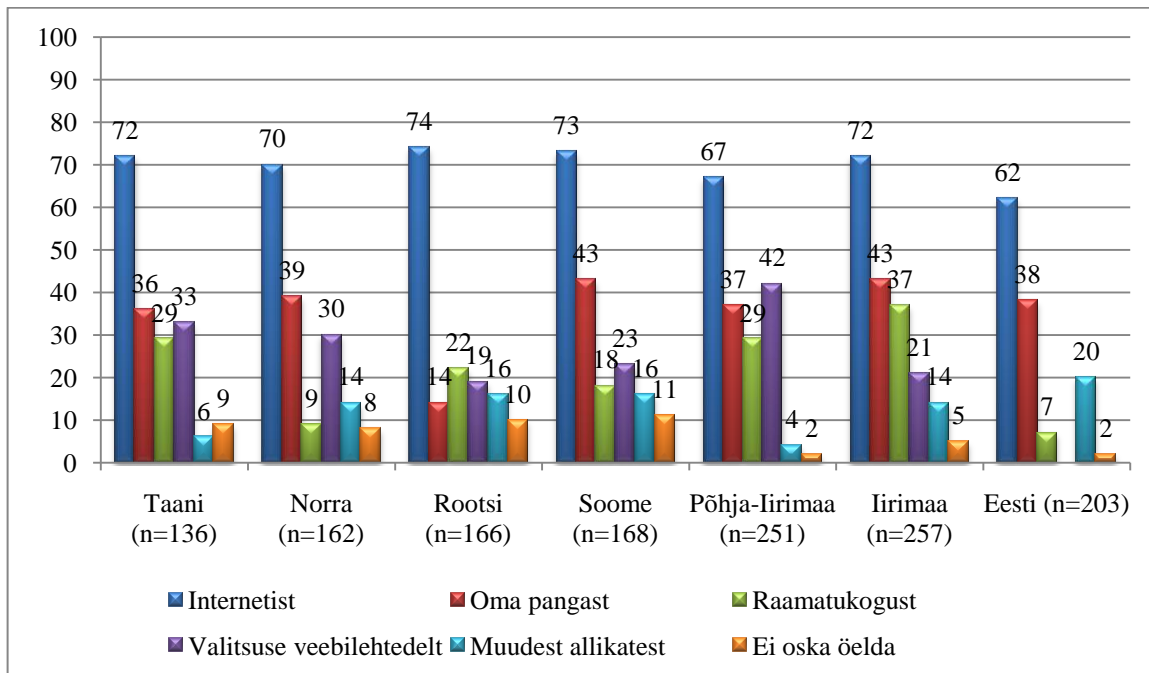

Joonis 3. Mil määral peaksid lapsevanemad aitama lastel omandada õigeid tõekestamis rahast ja isiklikust rahakasutusest? (sihtgrupp 8-9 a laste vanemad)

(http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf)

Need mõlemad joonised näitavad, et peaaegu kõik vastanud peavad lastele rahaasjade tundmaõpetamist lastevanemate enda kohuseks. Teisest diagrammist on samas võimalik järeldada, et Eesti kuulub nende riikide hulka, kus lapsevanemad hindavad oma rolli enda laste puhul rahaasjadesse õige suhtumise kasvatamisel väga oluliseks.

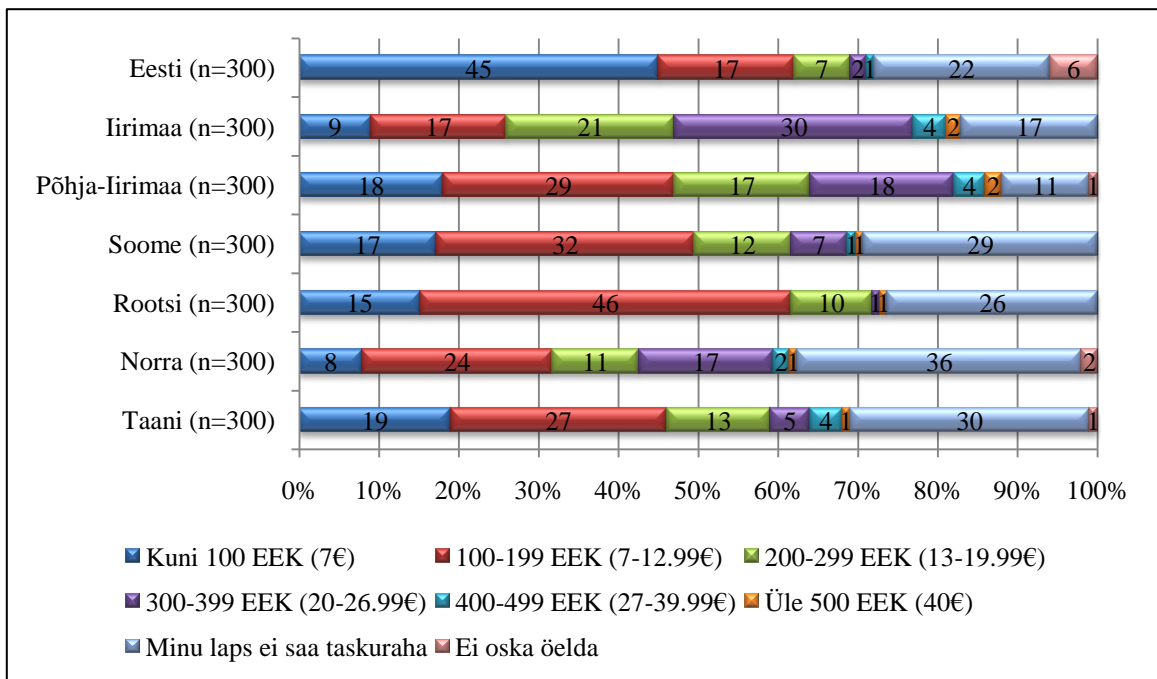
Järgmine diagramm annab ülevaate sellest, millised on lastevanemate eelistused teemakohaste infokanalite osas (Joonis 4).

Joonis 4. Kust ja kuidas Te eelistaksite leida teavet sissetulekute ja kulutuste tasakaalu ning muude isiklike rahaasjadega seotud teemade kohta?

http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf

See diagramm näitab selgelt, et võrreldes teiste riikidega eelistavad Eesti lastevanemad vähemal määral leida teavet rahaasjade kohta internetist, kuid sellest hoolimata on internet kõige eelistatum infoallikas. Teisel kohal on pangapoolne abi lastele kõnealuste teemade selgitamisel. Väga huvitava ja ootamatuna tuli esile fakt, et seoses selle teemaga ei oota Eesti lastevanemad üldse toetust valitsuse poolt. Eelmainitud näitaja poolest erineb Eesti märgatavalt teistest riikidest, mille lastevanemate seas oli läbi viidud sarnane uuring. Järgmine diagramm esitab ülevaate sellest, kui suure summa saavad lapsed taskurahaks erinevates riikides (Joonis 5).

Joonis 5. Kui palju taskuraha saab Teie laps keskmiselt kuus? (sihtgrupp: 8-9 a laste vanemad) (http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf)

Ilmneb, et 22% 8-9 aastastest Eesti lastest ei saa taskuraha. 45% saavad taskuraha kuni 100 krooni kuus. Üldjoontes ei erine Eestis elavate laste taskuraha suurus väga palju teistest Skandinaavia riikidest.

(Laste finantsteadlikkuse uuring. Sampo Pank, 2010)

Toetudes käsitletud uuringu kokkuvõttele on võimalik öelda, et hetkel sooviksid vanemad, et nende lapsed saaksid rohkem asjakohaseid teadmisi kas koolist või panga poolt. Nad otsivad vajalikku infot kõige sagedamini internetist. Lapsevanemad kinnitavad, et neil on raske iseseisvalt rahaga seotud küsimusi oma lastega arutada, kuid samas nad saavad aru, et nendel lasub peamine vastutus, et kasvatada lastes õiget suhtumist rahasse ja oskust iseseisvalt rahaasju planeerida. Selleks aga vajaksid lapsevanemad abi.

Kokkuvõtteks

Vaadelduna erinevatest aspektidest osutub magistritöö teema tõepoolest aktuaalseks. Esiteks on tänapäeval hädavajalik tõsta laste ning täiskasvanute majanduslikku teadlikkust ning selle tarbeks saab koostada ja praktikas rakendada majanduskursusi koolieelikutele koostöös nende vanematega.

Seesugune laste õpetamine lastevanemate enesetäienduse kaudu ning e-õppe rakendamine vastab riikliku programmi “Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013” eesmärkidele. Lisaks toetab valitud teema, selle uurimine ning uurimistöö käigus leitud lahenduse (e-õppe kursus lastevanematele ja lastele) rakendamine Euroopa Liidu elukestva õppe strateegia üldeesmärki.

Teema aktuaalsust tõestab ka asjaolu, et nii pangad kui ka Eesti Finantsinspeksioon toetavad käesoleva teema arendamist, ühelt poolt laste (www.rahamaa.ee – Sampo Pank) ning teiselt poolt lastevanemate (www.minuraha.ee – Finantsinspeksioon) seas.

2. Lastevanemate täiendõpe

Kuna tegemist on täiskasvanute täiendkursusega, mis on suunatud laste õpetamisele, siis on vaja analüüsida selle teema eri külgi. Käesolevas peatükis on vaadeldud täiskasvanud õppija õpetamise, täiendõppe võimaluste ning laste õpetamise eripärasid. Esialgu on vajalik määratleda konkreetne sihtgrupp, kellele on õppimine suunatud. Sihtgrupist sõltub, kuidas toimub õppimine ning mis meetodeid ja strateegiat selleks kasutatakse.

2.1 Sihtgrupi määratlemine

Magistritöö raames kavandatud täiendõppe põhiliseks sihtrühmaks on valitud 6-7 aastased lapsed ja nende vanemad. Selles vanuses lapsed kasutavad oma soovi väljendamiseks mitte väljendit “Tahan!”, vaid nõuet “Osta!”

Nad näevad, et täiskasvanud pidevalt ostavad midagi kauplustest, aga võib-olla veel ei mõista, kust vanemad selleks raha võtavad, mille eest pangautomaat väljastab nendele kupüüre või miks kassapidaja nõuab ainult mingit plastikkaarti.

Selles vanuses lapsed lähevad varsti kooli ja puutuvad järk-järgult kokku erinevate majandusteemaliste küsimustega, õpivad matemaatikat, geograafiat ja teisi õppeaineid, mis on otseselt või kaudselt majandusega seotud. See on õige aeg valmistada laps ette kooliks, uueks teadlikuks eluks.

Koolist saavad kaaslastega suheldes alguse uued probleemid. Tekivad küsimused, miks üks saab endale lubada kaunimaid riideid, teine sööb seda, mida kaaslased ei saa endale võimaldada, aga kolmas paneb jalga vanad, numbri võrra suuremad tossud. Esitatakse küsimusi, kellena töötavad vanemad, kes kus elab, kuhu reisib ja kuidas puhkab jne.

Sedalaadi küsimuste vastused ja nendega seotud keerukate olukordade selgitused on seotud lapse majanduslase teadlikkuse tasemega. See ei tähenda, et selles varases eas lapsed peavad lugema mikro- ja makromajanduse õpikuid ning sooritama teste või õppima majandusteooriat.

See tähendab, et lastele on vaja tagada ümbritseva olukorra adekvaatne mõistmine. Siin on suureks toeks lapsevanemad, kes moodustavad osa loodud e-kursuse sihtrühmast. Nad on kõige lähedasemad inimesed lapse elus ja tunnevad just oma last kõige paremini, jälgides tema isiklikku arengut.

Sihtrühmaks on ka koolieelsete asutuste õpetajad, kes saavad kasutada õppematerjali ja metoodikat oma töös, et laps saaks selles suunas areneda mitte ainult kodus koos perega, vaid ka nt lasteaias oma kaaslastega.

2.2 Täiskasvanu õppija õppimine ja õpetamine

J.Orn on öelnud: “Õppimine ja õpetamine kuuluvad inimeseks saamise ja inimeseks olemise juurde endastmõistetava paratamatusena nagu seegi, et inimesed on nii õppijad kui ka õpetajad, olgu siis argielus või professionaalses tegevuses, kogu oma elu jooksul.” (Orn, 2005, lk 13).

Kes on *täiskasvanud õppija*? See mõiste seostub täiskasvanuea alguse määratlemisega, kuid selle puhul peab arvestama ka: juriidilist, psühholoogilist, sotsiaalset ja majanduslikku aspekti.

Kui toetuda ainult ühele, näiteks juriidilisele aspektile, mille järgi täiskasvanuiga algab 18. eluaasta täitumisel, siis tuleb kõrvale jätta kõik teised aspektid ja pidada täiskasvanud õppijateks ainult ülikoolides õppivaid üliõpilasi või neid, kes lõpetavad keskkooli ning on juba jõudnud vastava vanuseni.

On kaks erinevat täiskasvanud õppijate gruppi: esiteks need, kes on astunud kohe pärast gümnaasiumi lõpetamist ülikooli, ja teiseks isikud, kes omandavad haridust töö- või pereelu kõrvalt ja kes on õppimise juurde tagasi pöördunud pärast pikemat perioodi. Seega puudub ühtne *täiskasvanud õppija* definitsioon, aga tavaliselt toimub määratlemine vanuse põhjal.

Täiskasvanute koolituse seadus (RT I, 1993) määratleb täiskasvanuõppena täiskasvanud õppijale suunatud tasemekoolitust, tööalast koolitust (sh ümberõpet) ja vabahariduslikku koolitust. Ka käesoleva magistr töö raames loodav e-kursus kuulub vabaharidusliku koolituse alla lastevanemate täiendõppeks.

Kui võtta arvesse konkreetselt käesoleva magistr töö teema, siis on vaja rõhutada, et loodav õppekursus toetab elukestava õppe strateegiat, mis põhineb haridusparadigmal ja on suunatud

lastevanemate ehk täiskasvanute pidevaks õppimiseks. Samal ajal on eesmärgiks tagada oma lastele parem alusharidus ning luua edukas peresisene õppekeskkond kodus.

2.2.1 Täiskasvanud õppijate õppimise eripärad

Tänapäeval toimub täiskasvanud õppijatele mõeldud õpe mitmesugustes vormides. Kõige levinumad õppevormid on päevaõpe, tasemeõpe ja täiendõpe.

A. Valgu järgi eristab tasemeõpet päevaõppest kolm tunnust. Esiteks väiksem auditoorse töö maht, teiseks tavapärasest erinev auditoorse õppetöö korraldus, kuna tasemeõpe toimub enamasti sessioonidena ning kolmandaks eripäraks on õppetöö koormus, mis võib olla ka osaline, võimaldades täiskasvanud õppijatel õppida aeglasemalt ning pikendada õpinguid ühe nominaalaja võrra. Aga muidu on need kaks õpet, vormilt küll erinevad, oma olemuselt sarnased, sest need täidavad peaaegu samasuguseid eesmärke. Kui aga võrrelda päeva- ja tasemeõpet täiendkoolitusega, siis viimane erineb eelnimetatud õppevormidest nii oma eesmärgi, vormi, korralduse kui õppijate poolest (Valk, 2005, lk 24).

Miks täiskasvanu asub õppima? Igaühel on oma põhjus ja motiiv, aga üldjuhul on õppimine reaktsioon mingile küsimusele või probleemile, mis vajab lahendamist. Igal õppijal on motivatsioon, mida on vaja õppimise jooksul säilitada ja tugevdada. Täiskasvanud õppijat on võimalik defineerida kui ennastjuhtiva õppurit, kes on aktiivne, omab teatud eesmärke valitud õppeprotsessis ja on suunatud nende täitmisele, reguleerib ennast ise ja omab isiklikku vastutust. Täiskasvanu õppimine sõltub eelkõige temast endast ning koosneb lähenemistest, meetoditest, protseduuridest ja võtetest, mis omakorda toetavad õppija õppimist.

Kui täiskasvanud õppija asub õppima, on tema suureks väärtuseks olemasolevad kogemused – nimelt annavad need võimaluse küsimusi esitada ja uut õppida. Aga need samad kogemused võivad õppimisel saada ka takistuseks, kuna mõnel õppijal võib-olla ei jätku julgust, et midagi küsida, kardetakse näida rumal või tekib hirm, et teda ei mõisteta.

Peale takistavate kogemuste võivad tekkida psüühilised (nt pole võimalik kontsentreeruda õppimisele, kui peres või töökohal esinevad teatud probleemid) või füüsilised (aega ei piisa) barjäärid. Selleks, et kõrvaldada erinevad õppimistakistused, tuleb õppejõul luua vastav õpikeskkond, valida sobivad õppimismeetodid ja hoida õppija motivatsioon vastaval tasemel.

Õppimise lõppkvaliteet oleneb suuresti õppija motivatsioonist ja seatud eesmärkidest. Täiskasvanud isik, kes tuleb e-õppekeskkonda õppima, omab teatud õpimotivatsiooni. Et tegemist on vabatahtliku õppimisega ja keegi ei kohusta inimest valikut tegema ja programmi läbima, siis selleks, et aidata nendel täiskasvanud õppijatel oma õpimotivatsiooni ja õppimistahet vastaval tasemel hoida, on vaja tagada teatud õpitingimused. E. Pilli järgi on need järgmised (Pilli, 2005, lk 74-75):

- Õppekeskkond peab kujutama endast turvalist ja toetavat õpperuumi;
- Õppijate huvi on vaja haarata optimaalse keerukusega ülesannete ja õppimiseesmärkidele vastavate teemade kaudu;
- Õppimine peab arvestama õppija isikliku kogemuse olemasolu ning ka baseeruma õppija isiklikel kogemustel;
- On vaja toetada õppijate enesejuhtimist ning luua selle arenemiseks võimalus: selleks on vaja julgustada täiskasvanu õppimist, anda õppijatele võimalus teha teatud valikuid ja otsuseid ning samas kontrollida oma õppeprotsessi;
- Õppimine peab puudutama nii mõistust kui südant. Edukaks õppimiseks on vaja toetada õppijaid, pakkudes neile lahendamiseks erinevaid loovust ja fantaasiat nõudvaid ülesandeid, tegutsemiskeeme analüüsimiseks ja praktikas rakendamiseks, sest hästi motiveeritud õppimiseks ei piisa ainult teatud faktide käsitlemisest ja teoreetilise info analüüsi edastamisest.

2.2.2 Täiskasvanud õppijate õpetamise eripärad

Täiskasvanu õpetamine on protsess, mis toetab täiskasvanu õppimist. L. Jõgi toob välja, et õpetamise universaalset mudelit ega definitsiooni ei eksisteeri, õpetamise mõiste on iseenesest ebamäärane ja mitmetähenduslik. Kui lähtuda tegevusteooriast on võimalik õpetamist määratleda mitmetasandilise, mitmemõõtmelise ja polüstruktuurse tegevusena, mida täiskasvanute õpetamine ka on.

Üldiselt on võimalik õpetamise mõistet seletada järgmiselt: õpetamine on protsess, milles toimub teadmiste ja oskuste vahendamine, samas luuakse teatud teadmiste ja oskuste omandamist soodustavad tingimused ning situatsioonid, mis võimaldavad nendel teadmistel ja oskustel kujuneda. (Jõgi, 2005, lk 93-94)

Nii õppejõul kui ka õppijal on õppeprotsessi käigus oma eesmärgid. Õpetaja peab arvestama mõlemapoolsete eesmärkidega, et õigesti ja edukalt õppeprotsessi juhtida, esitada ülesandeid vastavalt nendele eesmärkidele. Õpetamisstrateegiat valides on vaja lähtuda ka sellest, et täiskasvanud õppija kõige olulisem õppimise allikas on tema kogemus.

Täiskasvanu õpetamisel on tähtis koht suhtlemisel, kuna õpetamine on sotsiaalne protsess. Suhtlemine on tähtis, sest võimaldab kasutada õppetöös dialoogi, arutelu, diskussiooni jms. Suhtlemisel tähtsustub õppija mõte ja arvamus ning samas ka vastutus. Suhtlemise abil toimub õppija kogemuste aktiveerimine ja neid on võimalik analüüsida. Suhtlemiseks on vaja luua turvaline ja emotsionaalne õpikeskkond, kasutades selleks toetavaid meetodeid, õppematerjale jms.

Tulemusliku õpetamise tagamiseks L. Jõgi järgi on vaja arvestada järgmisi õpetamispõhimõtteid ehk tegureid: õpetamise eesmärgid, õpitava aine sisu ja õppekeskkond, õppijate eelnevad kogemused ja iseärasused ning õppevormide ja -meetodite iseärasused (Jõgi, 2005, lk 99-100).

Täiskasvanute õpetamine on väga mahukas ja kompleksne protsess, mille käigus tuleb arvestada paljude teguritega ja jälgida teatud tingimusi. Üldiselt eraldab L. Jõgi kõnealuse protsessi puhul kolm tähtsat põhimõtet. Esiteks – see on eesmärgistatud protsess, mis arvestab samal ajal nii õppejõu seatud kui ka õppijate õppeprotsessi toodud eesmärkidega. Teiseks põhimõtteks on, et õpetamine kujutab endast õppimise toetamist, mille keskmes on täiskasvanud õppija. Kolmas oluline põhimõte seisneb selles, et õpetamine on sotsiaalne protsess, mille käigus saab iga õppija isiklike arvamusi ning teadmisi avaldades suhelda nii õppejõu kui kaaslastega (Jõgi, 2005, lk 101).

2.2.3 E-õppe võimalused täiskasvanud õppija õppimises ja õpetamises

L. Pilt ja R. Läheb toovad välja tõsiasi, et tänapäeval on järjest suurenemas e-kursuste hulk ja eriti populaarsed on need just täiskasvanud õppijate seas. Mis on e-õpe? See on õpe, mis toimub elektroonilise meediumi vahendusel, milleks on nt internet, audio- ja videotehnoloogiad jms. Üks e-õppe levinumast vormist on veebipõhine õpe, mis tähendab seda, et õppeprotsess on osaliselt või täielikult üles ehitatud veebipõhises õpikeskkonnas, mis võimaldab esitada mitmesuguste vahendite abil nii õppematerjale kui ka suhelda, hinnata õppijaid ning hallata kursust.

E-õpe omab täiskasvanud õppija jaoks palju eeliseid. See on väga paindlik õppimisviis ning võimaldab täiskasvanud õppijal oma niigi piiratud aega paremini planeerida ja jagada seda töö,

perekonna ning õppimise vahel. Õppija saab ise valida, millal ja missuguse tempoga ta õpib. Positiivseks küljeks on ka see, et õppimiseks ei ole vaja kuhugi sõita, kuna õppimine võib toimuda kodus või tööl arvuti taga. See omakorda säästab õppija aega ja sõidukulusid. On väga tähtis ja mugav, et õppematerjalid on õppekeskkonnas kogu aeg kättesaadavad ning et selles samas keskkonnas toimub koostöö õppejõu ja kaasõppijatega (Pilt, Läheb, 2005, lk 344-345).

L. Pilt'i ja R. Lähebi järgi on e-õppe puhul õppejõul vaja teha tihedat koostööd teiste valdkondade spetsialistidega, kelle hulka kuuluvad meetodikud, graafilised disainerid, tuutorid ja e-õppe koordinaatorid. Õppejõu roll veebipõhise õppe puhul erineb tavalisest, kuna see seisneb mitte õpetamises, vaid õppimise hõlbustamises. Õppejõud keskendub rohkem õppeprotsessi toetamisele ja organiseerimisele. Tuutor aga on õppejõu tugiisik, kes valdab käsitletavat ainet, oskab vajadusel anda nõu, pakkuda tugiteenust tehniliste probleemide lahendamiseks ning samas aktiveerida ja motiveerida õppijaid.

E-õppe puhul erinevad nii õppejõu kui ka õppija rollid nende tavapärasest rollidest. Tavalise õppe käigus on õppija tihti passiivne teadmiste vastuvõtja. E-õpe aga annab igale õppijale võimaluse muuta valitud programm endale aktiivseks õppeprotsessiks, kus ta on ise aktiivne osaleja, kes saab ise valida oma õppimisaja ja koha, tempo ning suuna.

On vaja ka arvestada, et e-õppe alustamiseks peab igal esmakordsel osalejal olema tahe õppida veebipõhises keskkonnas, ta peab omama head võimet kohanduda uute meetodite ja tehnoloogiatega, tal peab olema õppimismotivatsioon ning oskus planeerida oma aega ning tegevust, lisaks on eduka e-õppe suureks eelduseks oskus ennast kirjalikult väljendada ning iseseisvalt tööd teha (Pilt, Läheb, 2005, lk 345-347).

2.3 Laste õpetamise eripärad

Selles alapunktis on vaadeldud laste õpetamise eripärasid lähtudes koolieelsest pedagoogikast, mängu rollist koolieelikute arengus, õppemängu olemusest ja selle rakendamisest laste õpetamisel. Käesoleva magistritöö raames pakutava e-kursuse puhul on arvestatud IKT-vahendite kasutamist laste õpetamisprotsessis.

2.3.1 Koolieelne pedagoogika

Arvestades, et planeeritaval kursusel osalevad koolieelikud, kelle tähelepanu on väga raske ühe teema juures kaua hoida, oleks mõistlik põhimetoodikaks valida mäng kui õppevahend.

Miks on koolieelikut just mängulise õppimise kaudu parem õpetada? Mäng omab suurt tähtsust lapse varases õppimises ja arengus. Tuginedes A. Niilo ja E. Kikase arvamusele on võimalik järeldada, et mäng omab väga suurt tähendust lapse varajases õppeprotsessis, kuna mõjutab lapse füüsilist, emotsionaalset, kognitiivset ning sotsiaalset arengut (Niilo, Kikas, 2008, lk 120).

Lapsed hakkavad mängima juba väga varajases eas ning lapse arenedes muutuvad ka nende mängud ja mängueesmärgid: need lähevad keerukamaks ning muutub mängude kompleksuse tase. A. Niilo ja E. Kikase järgi sõltub mängu iseloom ka sellest, kas laps mängib üksi, koos kaaslaste või täiskasvanutega. Mängu kaudu on lastel loomumane uurida midagi uut, kujutada ennast ühes või teises rollis ja väljendada iseennast paremini. See omakorda võimaldab köita laste tähelepanu kauem valitud teema külge ning samas on õppimine selles vormis lastele arusaadavam (Niilo, Kikas, 2008, lk 122).

Juba alates kolmandast eluaastast hakkavad lapsed õppima koos teistega kujutlusmänge. Selles vanuses alustavad nad rollimängude mängimist, mille käigus toimub seostumine sotsiaalsete suhetega. Lapsed valivad endale sotsiaalsed rollid ise ning esitavad erinevaid situatsioone (Niilo, Kikas, 2008, lk 131).

Millised rollimängud selles vanuses lastele meeldivad ja mis rollid nad endale valivad? Nii noores eas lapsed alustavad näiteks kodu ja poe mängimist, võttes endale ema ja isa, müüja ja ostja rollid. Nad jäljendavad seda, mida on ise näinud. Lapsed kopeerivad oma mängudes ema ja isa tegevusi, ümbritsevast elust võetud näiteid ja toiminguid.

Kuna antud kursuse idee on laste arendamine läbi nende vanemate õppetegevuse, siis on tarvis vaadelda rollimängude olulisust laste õppimises. Just rollimänge pakutakse ka õppekursuse raames koduste ülesannete tegemiseks ja teemade selgitamiseks.

A. Niilo ja E. Kikas rõhutavad mängu rolli õppimise protsessis, mis on aktuaalne ka tänapäeval. Mängu osa lapse arengus on väga tähtis, see on lapsele loomulik ja meeldiv tegevus, mis on omakorda õpetlik nii eelkooli- kui ka hilisemas koolieas. Sellepärast vaadeldakse õppimist ja mängu kui omavahel seotud tegevusi. Mängulises õppimisprotsessis on tähtis roll juhendajal (kas õpetaja

või lapsevanema näol) ning see roll on niisama tähtis kui õpetaja oma koolis toimivas õppeprotsessis (Niilo, Kikas, 2008, lk 135).

Kui vaadata õppekursuse eesmärke, siis need mängud peavad toimuma täiskasvanu juhendamisel ning sisaldama ka teatud reegleid. Tavalistes mängudes on protsess olulisem kui tulemus, aga õppemängus on olulised mõlemad – nii protsess kui ka lõpptulemus.

Õppemängus on tähtis, et lapsed ja vanemad arutleksid omavahel kehtestatud reeglite üle, mis omakorda õpetab kompromisse leidma. Oluline on, et valitud rolle isekeskis vahetataks, et iga osaleja saaks õppida nägema maailma kaaslase silmade läbi, teisest vaatenurgast. See on tähtis nii lastele kui ka vanematele, kuna täiskasvanud unustavad tihti võimaluse näha olukordi teiste positsioonilt või teisest küljest, mitte ainult oma seisukohalt. Seesugune rollivahetus annaks võimaluse ka lastevanematele midagi uut teada saada lisaks teoreetilisele õppimisele.

Arvestades kõike eelöeldut on võimalik järeldada, et mäng hõivab suure osa lapse arengus ja mõjutab tema õppimisprotsessi. Õppemängu kaasamisel täiskasvanu juhendamisel ning jälgimisel on võimalik saavutada eelpüstitatud eesmärke. See tähendab, et antud töö kontekstis on eriti tähtis pöörata tähelepanu just nimelt õppemängu olemusele ning selle elementidele.

2.3.2 Õppemäng

A. Ugaste järgi on õppemängud alushariduse seisukohalt olulisimad reeglistatud mängud (Ugaste, 2005, lk 163-164). Õppemängusid nimetatakse ka didaktilisteks mängudeks ja need on seotud teatud eesmärkide saavutamiseга. Sellistes mängudes on lastel mängu kaudu võimalik kinnistada ja süveneda saadud teadmisi, harjutada teatud oskusi ning tegutsemist.

Õppemängud on tihedalt seotud laste vaimsete võimete arendamisega. Samal ajal õpetab õppemäng lapsi kooskõlastama oma soovi teiste mängijatega, lähtuda ühistest eesmärkidest ning täitma teatud mängureegleid. Õppemängude põhiline väärtus seisneb selles, et need toetavad laste õppimist ning motiveerivad seda mängu kaudu. Sel moel säilib nii laste huvi mängu vastu kui ka täiskasvanu huvi lapsi õpetada.

A. Ugaste seisukohalt koosneb õppemäng mitmetest elementidest: õppeülesanne, mänguline ülesanne ja mänguline tegevus, mängureegel ning mängutulemus (Ugaste, 2005).

Õppeülesanne

See on ülesanne, mis on tihedalt seotud selliste teadmiste ja oskuste arendamisega, mida täiskasvanud peavad laste õpetamisel olulisteks ja mida nad tahavad lastes harjutada, süvendada ja kinnistada.

Õppemängus saavad lapsed mängu kaudu konkreetse ülesande, mis peab muutuma lapse enda jaoks iseseisvaks mänguülesandeks. Näiteks kauplusemängus tuleb lapsel valida ainult need tooted, mida on vaja esmakordselt osta. Samas saab lapsevanem iga toote puhul üle küsida, milleks on seda vaja ja miks laps just seda toodet esmakordselt tähtsustab.

Mänguline ülesanne ja mänguline tegevus

Nii mänguline ülesanne kui ka mänguline tegevus on mõeldud õppeülesande täitmiseks. Õppeülesande muutmine lapse jaoks mänguliseks ülesandeks on väga tähtis, sest ainult siis on lapsel seda huvitav ja põnev täita.

Näiteks selles samas kauplusemängus võtavad laps ja lapsevanem endale rollid. Laps on ostja, kes peab kauplusesse minnes valima kodu jaoks vajalikud tooted ja lapsevanem on müüa ning samas ka küsija, kes küsitleb last iga kauba tähtsuse kohta. Õppeülesandeks on õige valikuoskuse arendamine ning mängu kaudu muutub see ülesanne mänguliseks ja aitab säilitada lapsel motivatsiooni seda tegevust jätkata. Oluline on säilitada mänguline ülesanne ja tegevus mängu lõpuni.

Mängureegel

Mängureeglits peetakse kindlaks määratud ja selgelt sõnastatud nõudmisi, mida seletatakse lapsele enne mängu mängulises vormis. Need reeglid on vajalikud, et suunata laste tegevust mängus ja samaaegselt ühendada õppeülesanded mängu eesmärgiga. Mängureeglite abil õpib laps suunama oma tahet teatud tulemuste saavutamiseks. Näiteks kauplusemängus on järgmine reegel: laps ei saa osta valitud kaupa, kui ei põhjenda, miks ta peab seda vajalikuks ja tähtsaks pere jaoks.

Mängutulemus

Mängutulemus on üks õppemängu elementidest. Täiskasvanu (õpetaja või lapsevanem) annab hinnangu õppemängu tulemusele lähtudes õppeülesande täitmisest. Laps annab omakorda hinnangu, lähtudes sellest, kuidas ta mängida sai ja kuidas talle mäng meeldis. Mängu hinnates on vaja toetada lapse heameelt ja rahulolu seoses mänguga ning soovi seda ka tulevikus mängida

(Ugaste, 2005, lk 164-166).

Täiskasvanu roll õppemängus seisneb selles, et ühelt poolt ta tutvustab last mängusisu, -reeglite ja -käiguga ning juhendab mängu jooksul tema tegevust; teiselt poolt tuleb tal olla võrdväärseks mängukaaslaseks.

A. Ugaste (2005) seisukohalt laps peab tundma ennast mängu peremehena, tuleb lasta tal ilmutada endapoolset initsiatiivi ning ei tohi alla suruda lapse omaalgatust ja huve. Täiskasvanud mängukaaslase roll peab olema mängu jooksul domineerivam. On väga tähtis toetada ja ergutada lapse iseseisvust ja omaalgatust.

Lapsele sobib mängukeskkond, kus ta leiab täiskasvanute toetust ja kus täiskasvanud on samas aktiivsed osalejad, saab olla eelkooliealistele lastele kvaliteetseks õpikeskkonnaks (Ugaste, 2005, lk 169-170).

2.3.3 IKT-vahendite kasutamisest

Käesolevas alapunktis pööratakse tähelepanu antud magistritöö raames loodavale õppekursusele e-õppe baasil. Vaatamata sellele, et õppimise käigus on arvuti taga põhiliselt lapsevanemad, on lastele mõeldud mõned õpetegevused, milles osaledes peavad ka nemad kasutama arvutit.

Kas on hea, kui väike laps istub arvuti taga? Eeltoodud küsimusele, kas see on hea või halb, kas keelata või lubada, on vastatud erinevalt.

Muutused ühiskonnas on oluliselt mõjutanud kõikides haridusastmetes toimuvaid protsesse. Lapsed tunnevad niikuinii huvi arvuti ja sellega seotud võimaluste vastu, nad mängivad mängu ja surfavad internetis igal võimalusel. Tihti selgub, et nad teevad seda ilma täiskasvanu juhendamisetä, iseseisvalt ja piiranguteta.

T. Kink väidab, et tänane reaalsus on selline, et lapsed on juba väga noores eas meedia mõju all. See, mida nende vanemad said teada raadiost, telerist või ajalehtedest, uurivad lapsed arvuti vahendusel. Nad kasvavad multimeedia keskkonnas. Ja kui neil pole võimalik kasutada arvutit kodus, siis nad teevad seda igal võimalusel oma sõprade juures. Kaasaja küsimus ei ole selles, kas lapsed peaksid eelkoolieas arvutit kasutama, vaid selles, kuidas nad seda teevad (Kink, 2008, lk 334).

Kui vaadata antud magistritöös väljapakutavat e-kursust, siis lapsed saavad õppimise käigus teoreetilised selgitused lastevanematelt, kes omakorda saavad neid e-keskkonnast. Sellele vaatamata ei välista see lastel kursuse käigus arvutiga kokkupuutumist. Lastele on mõeldud õppimist toetavad materjalid, millega nad saavad tutvuda arvuti taga istudes, aga nagu oli varem mainitud, seda mitte iseseisvalt, vaid vanemate juhendamisel.

Lastevanemate juuresolek on tähtis nii laste õppimisprotsessi jälgimiseks kui ka selleks, et arutada õppimise käigus omavahel teemasid ja toimuvat protsessi, saada teada lapse arvamust, vastata tema küsimustele, aidata tal leida lahendusi või seletada arusaamatuks jäänut.

T. Kink on seisukohal, et täiskasvanud on ka laste ja meediaäri vaheliseks filtriks sobiliku tarkvara ja programmide kasutamisel (kodus on selleks lapsevanemad, lasteasutustes vastav õpetaja). Pakkudes lastele õppimiseks alternatiivi infotehnoloogia abil on väga tähtis säästa last mittearendavatest ja ebasoovitavatest iseloomujooni ning käitumisviise kujundavatest olukordadest, ennekõike vägivalda ja ebaadekvaatset käitumist propageerivatest arvutimängudest (Kink, 2008, lk 345).

IKT-vahendite kasutamisel õppetöös osutub vajalikuks teistsuguste õppemeetodite valimine, kuna need erinevad suurel määral tavapärasel õppimisel sobilikest õppemeetoditest. Erinevus on seotud ka sellega, et kõnealusel õppeprotsessis osaleb peale õpetaja/lapsevanema ja õppija/lapse ka kolmas osapool – arvuti – ning selle kolmanda osapoole roll ning mõju on väga suur.

Infotehnoloogia kasutamiseks sobivad konstruktivistlikud õpimudelid, mis T. Kink'i järgi võimaldavad luua ja rakendada uusi lahendusi igapäevases õppetegevuses ning lisada rohkem loomingulist tegevust õppeülesannete elluviimisel. Konstruktivistlik õpetamisstiil võimaldab arendada lastel iseseisva õppimise oskust, luua teadmist õppimise käigus, arvestada laste erinevaid võimeid ja taset, arendada õppijatel oskust eesmäärke seada ja tehtut analüüsida ning koostööd teha (Kink, 2008, lk 342).

Kokkuvõtteks

Nii täiskasvanute kui ka laste õppimisel ja õpetamisel on teatud iseärasused, mida tuleb arvestada sellele sihtgrupile mõeldud kursuse planeerimisel.

On oluline, et säilitataks igas vanuses õppemotivatsioon, milles mängivad olulist rolli nii õpetaja kui valitud õppestrateegia.

E-õppe puhul siseneb täiskasvanud õppija õppekeskkonda omal soovil ning tal peab olema tugev sisemine motivatsioon. Lapse puhul on õppeprotsessis väga tähtis õppemängu olemasolu. Mäng on lapsele loomulik tegevus, mille kaudu on võimalik talle edastada vajalikke teadmisi. Õppemängu puhul on tähtis täiskasvanu roll ja ta on õpetaja rollis.

Infotehnoloogiliste vahendite kasutamine lapse õpetamisel ei ole keelatud, kuid peaks olema piiratud ja toimuma täiskasvanu juuresolekul ning jälgimisel.

Lapse arengus on väga tähtis lapsevanema roll: ta on nii õpetaja, suunaja, hindaja kui ka võrdne mängupartner.

3. Majandusõpe

Selles peatükis on avatud finantsalaga seotud õppimise aktuaalsus nii rahvusvahelises plaanis kui ka Eesti kontekstis. Järgnevalt põhjendatakse finantsteadlikkuse tõstmise vajadust, seatakse majandusõppe eesmärgid ja piiritletakse majandusõppe üldised teemad. Seejärel valitakse käesoleva magistritöö käigus koostatava õppekursuse sihtrühmale õppimiseks ja õpetamiseks välja sobivad teemad ja põhjendatakse nende vajalikkust.

3.1 Majandusalase teadlikkuse olemus ja selle tõstmise vajadus

Majandusalast teadlikkust on võimalik määratleda kui võimekust teha põhjendatud otsuseid ja käivitada efektiivseid toiminguid küsimustes, mis puudutavad finantsjuhtimist ning elu eesmärke nii tänapäevaste kui ka tuleviku plaanide realiseerimiseks. See hõlmab omakorda ka oskusi arvestada oma tulusid ja kulusid, planeerida oma raharessursse, valida õigeid finantsvaldkonnaga seotud meetmeid oma eesmärkide saavutamiseks, koguda sääste, et tagada kindlustunne tulevikus ja vältida rasket finantsolukorda ning vallandamisest tulenevaid riske.

Et selgeks teha, millisel määral on arenenud majandusalane teadlikkus erinevates riikides, vaatame üle maailma läbi viidud uuringuid, toetudes *Junior Achievement Russia* poolt avalikus veebis esitatud andmetele (<http://www.ja-russia.ru/ru/fl/>). Aastal 2008 viidi läbi *Merrill Lynch Foundation* fondi ning *Jump\$tart Coalition*® koalitsiooni toetusel isikliku majandusalase teadlikkuse uuring, mille käigus avastati, et ainult 48% Ameerika keskkooli lõpetajatest võib pidada majandusalaselt teadlikuks.

Pöörame oma tähelepanu ka teisele uuringule, mis teostati 2004. aastal Cambridge'i Ülikooli ning *Prudential Insurance* seltsi initsiatiivil, mille käigus selgus, et umbes 9 miljonit Suurbritannia keskkooli õpilast kannatab nn “finantsfoobia” all ja “võidib mistahes informatsiooni, mis on seotud finantsalaga – alates pangakonto seisust kuni säästmise- ja kindlustuseni”.

2004. aastal toimunud küsitluse tulemused näitasid, et 57% Jaapani täiskasvanutest ei oma ettekujutust finantsinstrumentidest ning 42% Ameerika lastevanematest ei arutanud kunagi

finantsküsimumsi oma lastega (*Capital One's Annual Back To School Survey Finds Teens Eager To Learn about Money, But Parents Continue To Overlook Important Learning Opportunities, June 2006.*) (Финансовая грамотность, *Junior Achievement Russia*, <http://www.ja-russia.ru/ru/fl/>).

Kõik need näited tõestavad majandusalase teadlikkuse puudulikkust ka mujal maailmas. Tekib küsimus, et mis toimub Eestis ja kas meie olukord on parem kui mujal maailmas? Ilmselt tuleb sellele vastata eitavalt.

Finantsinspektsiooni juht Raul Malmstein ütleb: “Finantsteadlikkus on Eesti ühiskonnas tervikuna ikka väga kehvast seisus. Noor inimene peab finantsteenuste ABC endale selgeks tegema, pankadega suhtlema õppima, oskama nende müügiargumente läbi näha. Oluline on, et koolis tekiks harjumus infot otsida, võrrelda, koostada oma elu eelarve, seda analüüsida. Hea meel on selle üle, et ühiskonna valmisolek, inimeste vastuvõtlikkus rahaasjus on kasvanud.” (Liivanõmm, 2009).

See on tõepoolest nii. Juba varakult on vaja õpetada lapsi raha ja selle väärtust mõistma. Alustada on võimalik juba eelkoolieas: esiteks tuleks tutvust teha kõige lihtsamate põhitõdedega ning koolis jätkuks nende süvenenum käsitlemine.

Majandusteemadest teadlikud inimesed on suuremal määral kaitstud finantsriskide ja ootamatute olukordade eest. Nad on tähelepanelikumad ja suhtuvad vastutustundega isiklikesse finantsasjadesse, nad oskavad parandada oma majanduslikku olukorda läbi olemasolevate raharessursside mõistliku jagamise ning tulevikukulude planeerimise.

Majandusalal teadlikud inimesed saavad teha otsuseid, mis tagavad neile isikliku finantsturvalisuse ning hoiavad ja parandavad nende heaolu. Sellega nad panustavad omakorda majandusse ning soodustavad maailma majandussüsteemi stabiilset arengut.

3.2 Võimalused laste ja täiskasvanute majandusalase teadlikuse tõstmiseks

Kuna selle magistritöö üks eesmärke on uurida, millised on lastevanemate võimalused täiendõppeks, et õpetada oma lapsi, on loogiline ka uurida, kuidas lapsed üldse saavad antud teemaga seotud teadmisi elu jooksul omandada ja mis on nende võimaluste eeldused ja puudused.

Põhikool

Maailmas pole majandusalase teadlikkuse õpetamise standardit välja töötatud. Üks võimalusi seda tõsta, on õpetada teemat põhikoolis, alustades esimesest klassist. Käesoleval momendil ei ole seda mitte üheski Eesti koolis proovitud ja selleks, et juurutada nimetatud ideed haridusprogrammis, on vaja Haridus- ja Teadusministeeriumi luba.

Kirjeldatud lahendusel on omad eelised: lapsed saavad vajalikud teadmised koos põhiharidusega ja õpivad majanduse olukorda tundma nooremas koolieas oma õpingukaaslaste seas.

Muidugi oleks võimalik taotleda Haridus- ja Teadusministeeriumist majandusega seotud teadmiste õpetamist uues põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas, kuid see võtab väga palju aega. Üks selle lahenduse miinuseid on asjaolu, et see ei anna täiskasvanutele antud teemaga seoses mingit enesetäiendusvõimalust. Kuid käesoleva magistritöö idee on tõsta mitte ainult laste, vaid ka lastevanemate (täiskasvanute) majandusalast teadlikkust.

Iseseisvalt elu jooksul

Kuidas lapsevanemad saaksid tõsta laste majandusalast teadlikkust, kui nad valdkonnast ise midagi ei tea? See ei olekski võimalik. Nii lapsed kui ka lapsevanemad omandavad majandusaluseid kogemusi enda elu jooksul, tehes vigu ja valesid otsuseid, makstes nende otsuse eest vaesudes ja iseennast süüdistades.

Kui lapsevanemad ei tea midagi majandusest ega raha õigest kasutamisest, siis nad edastavad selle “mitteteadmise” ja vigase kogemuse oma lastele, kes jälgivad nende käitumist ja jäljendavad nähtut. Jah, ka see on positiivne kogemus, kui inimene õpib oma vigadest, kuid see on liiga kallis kogemus, sest haarab rohkem kui ühe põlvkonna ja häirib selle elu, pidurdades arengut ja edu.

Täiendõppe kursus

Üks võimalus on käia teatud õppeasutuses või ärikoolis ja osaleda loengutes kas iseseisvalt või koos lastega. Seal saadakse ülesandeid, nende sooritamisel annavad tagasisidet ka teised osalejad ning õpetajad. Selline enesetäiendusviis nõuab palju kulusid: ruumi rent, materjalide koostamine ja

paljundamine, õppejõu leidmine ja tasustamine, lisaseadmete ostmine või rentimine jne. Lisaks eelmainitule tuleb veel lastevanematel aega leida, et sellel kursusel osaleda. Küllalt suur on tõenäosus, et ei osutu võimalikuks osaleda kõikidel loengutel (takistab kas töö või haigestumine või veel mingi muu põhjus), sama lugu on lastega. Milline oleks lahendus? Seesama õppekursus on võimalik läbida e-õppe vormis.

E-kursus

Lahendus peitub selles, et lastevanematele antakse võimalus antud valdkonnas enesetäiendamiseks, mis läbi nad saavad aidata ka oma lastel aru saada majandusest ja iseseisvalt lahendada majandusega seotud küsimusi ning mõista raha väärtust. See on küll aeganõudvam, kuid on kasulikum nii lastele kui ka vanematele, sest võtab arvesse laiemat sihtgruppi.

Et aidata lastevanematel end täiendada vajalike teadmistega, on vaja luua e-kursus, mis on suunatud lastevanemate teadlikkuse tõstmisele ja seeläbi ka lastele oskuste ja teadmiste andmisele. Kursus peab olema suunatud laste ja vanemate koostööle, see peab sisaldama praktilisi ülesandeid ja tulemuste jagamise võimalusi.

3.3 Majandusteadlikkuse õpetamise vajalikkus varases elueas

Võib tekkida küsimus, kas kuueaastane laps ei ole liiga noor, et „täiskasvanute asju“ õppida, nende üle arutleda ja neisse sisse elada? Arvatavasti mitte, sest selles vanuses huvitub laps kõigest tema ümber toimuvast. Ta puutub iga päev kokku ümbritseva maailma eluoluga.

Laps saab aimu majandusprobleemidest oma vanemate, teiste täiskasvanute, oma sõprade perede või ka televisiooni ja reklaami kaudu. Väga tähtis on lapsele seda kõike õigesti interpreteerida, et ta saaks talle edastatud teabest õigesti aru. Kui seda ei tehta, siis ta jääbki pikaks ajaks arvama, et pangaautomaat annab inimestele raha lihtsalt sellepärast, et nad vajavad seda ja et reklaam on vajalik selleks, et väike puhkus filmi vaatamisel kulub ära.

Õppimine ei häiri last, kuid peab olema õigesti struktureeritud, koordineeritud ja läbi mõeldud. Selleks, et kasvatada majanduslikult teadlikku inimest, on vaja alustada sihikindlat kasvatamis- ja õpetamisprotsessi juba eelkoolieas.

A. Fromm, üks juhtivaid USA spetsialiste lastepsühholoogia valdkonnas väidab: “Raha kasutamise kunst peegeldab meie oskust kontrollida oma soove. See aga omakorda oskust kontrollida oma vajadusi, võimet millestki loobuda, mis on üks tähtsamaid psühholoogiliselt küpse inimese tunnuseid. See ongi põhjuseks, miks õpetada lapsi õigesti raha kasutama.” (Fromm, 1991, lk 43).

3.4 Majandusalast teadlikkust kasvatav õpetamisviis

Need programmid, mis on suunatud laste majandusalase teadlikkuse tõstmisele, peavad omama järgmisi võtmeaspekte, nagu informatsiooni kättesaadavus, huvitav jutustamisviis, vanuse erisuste vastavus, motivatsioon, pikaajalisus jne.

Programmid peavad looma otseseose saadavate teadmiste ja nende praktilise rakendamise vahel, aitama nii mõista kui ka kasutada finantsidega seotud informatsiooni – seda nii tänapäevaelus kui ka tulevikus.

Nende tulemusel peaks kasvama vastutustunne finantsalaga seotud otsuste ees, arvestades isikliku turvalisust ning heaolu. Selleks et tagada positiivne ja pikaajaline mõju laste majandusalasele teadlikkusele, on vaja luua õpetatavaid kursuseid, toetudes reaalsest elust võetud näidetele, olukordadele, millega lapsed saavad praktikas kokku puutuda.

Kui võtta arvesse, et selles magistritöös vaadeldakse, kuidas õpetada last läbi lastevanemate enesetäienduse, siis kõik need võtmeaspektid sobivad ka lastevanematele, eriti see, et õppetöös kasutatavad näited peavad olema tegelikust elust võetud.

Kuna lapsed tutvuvad esmakordselt majandusteemaga oma peres, siis nad jälgivad, kuidas vanemad planeerivad pere eelarvet ja kuidas ema-isa üldse suhtuvad rahasse. Lapsed kordavad nende käitumist. Selles olukorras aitavad ainult teadmised, mis on omandatud isikliku kogemuse abil ja läbielatuna muutuvad reaalseteks, mis tähendab, et lapsed saavad nendega opereerida igapäevases elus.

Kui kaasata last lapsepõlvest peale pere eelarve koostamisse, arendada tema oskust oma soove ja vajadusi viia vastavusse pere võimalustega, siis see suurendab tõenäosust kasvatada tugeva majandusliku mõtlemisega inimest, kes ei karda majandusega seotud raskusi, mis vältimatult tekkivad finantsturul, ja on valmis neid targalt ületama.

3.5 Majandusõppe eesmärgid ja üldised teemad

Kokkuvõtteks on eelkirjutatu põhjal võimalik defineerida majandusõppe üldised eesmärgid:

- Lastevanemate finantsteadlikkuse tõstmine;
- Laste finantsteadlikkuse tõstmine;
- Majandusteadliku ühiskonna kasvatamise tagamine;
- Inimeste vastutustunde kasvatamine oma isiklike otsuste ees;
- Eelteadmiste tagamine majandushariduse jätkamiseks või majandustegevuse alustamiseks tulevikus.

Majandusteaduse alla kuuluvad erinevad valdkonnad. Kõige üldisemalt öeldes koosneb majandusteadus mikroökonomikast ja makroökonomikast, mis omakorda sisaldavad paljusid erinevaid valdkondi. Nendega on seotud sellised mõisted nagu *sise- ja välisturg, konkurents, inflatsioon, tööpuudus, monopol, börs, kaubaturg, rahaturg, välisvõlg, majanduskasv, maksupoliitika* jne.

Majandusteadus tervikuna on õppimiseks ja õpetamiseks väga mahukas valdkond. Kui sellega sügavuti tegelda, siis tuleb kokku puutuda ka ettevõtlus-, poliitika- ja õigussektoritega.

Kõige lihtsama käsitluse kohaselt on majandusõppe seotud meie ümber toimuva finantsvaldkonnaga, kuhu kuuluvad näiteks järgmised teemad: raha olemus, hinna kujunemine, palk, meile pakutavad tooted ja teenused, pank, riik, maksud, pension, tulud ja kulud, säästmine.

Eelmainitud teemad kuuluvad majandusvaldkonna algõppe juurde. Kõnealused teemad peavad olema hästi selged kõikidele isikutele, sest ilma selleta on väga raske oma rahaasju korda seada ja mõistlikult ning edukalt raha teenida, koguda ja kulutada.

Kõikidel täiskasvanud inimestel peavad olema nimetatud teemades vähemalt algteadmised, siis saavad nad soovi korral seda valdkonda edaspidi sügavamalt tundma õppida.

Kahjuks kasutavad tänapäeval paljud täiskasvanud inimesed oma aegunud teadmisi. Nad ei saa muutunud oludes nendele toetudes õpetada oma lapsi tarku otsuseid tegema ja seletada neile kõike vajalikku majandusvaldkonnast.

3.6 Määratud sihtgrupile majandusvaldkonna õpetamiseks ja õppimiseks olulised teemad

Kuna selle magistritöö käigus käsitletud majandusõppe sihtgrupiks on mitte ainult täiskasvanud, vaid ka lapsed, siis on vaja asetada põhirõhk sellistele teemadele, mis on kõige olulisemad juba varases lapseas ning mis on sobilikud ka lastevanematele enesetäiendamiseks ja lastele seletamiseks. Järgnevalt esitatakse ülevaade olulisemateks peetud teemadest:

1. **Mis on raha?** (Raha tekkimise ajalugu, valuuta mõiste, Eesti ja teiste riikide valuutad, nende riikide geograafiline asend ja valuutade välimus.)

Lastele meeldib kuulda lugusid minevikust. Ka täiskasvanutele on huvitav teada saada raha tekkimise ajalugu. Paljud inimesed ei mõtle kunagi sellele, kuidas raha tekkis ja kujunes. Lapsel on seda tähtis teada, kuna eelkoolieas nad esitavad pidevalt küsimusi, mis, kus ja kuidas tekkis. Selleks, et lapsed oleks teadlikud erinevate riikide valuutade olemasolust, on vaja seda infot seostada nende riikide geograafilise asukohaga, mis omakorda tõstab laste teadlikkust geograafias. Ka lapsevanemad saavad omakorda tutvuda (kui nad on jõudnud juba unustada), kus erinevad riigid asuvad ja mis valuutat seal kasutatakse.

2. **Mis on palk?** (Mille eest palka makstakse, mis ametid on olemas ja mis on nende sisu?)

Laps peab teadma, et tema vanematele makstakse palka tehtud töö eest ja pole võimalik palka ehk raha saada mitte millegi eest ehk ilma töökoha ja töö tegemiseta.

Lastes on vaja kasvatada töökust ja töövalmidust. Selleks tuleb neile selgitada töö tähtsust, arutada lastega erinevate ametite ja nende töö sisu üle, et lastes huvi tekitada ning samas teada saada, mille

vastu laps ise huvi tunneb, millises valdkonnas ta sooviks õppida süvendatumalt. Teades erinevatest töödest ja ametitest suhtub laps suurema lugupidamisega igasse töötajasse ja tema tehtud töösse.

3. **Mis on hind?** (Hinna kujunemise alused, hinnale mõjuvad tegurid, barter ja asjade tõeline väärtus.)

Hinna kujunemise teema on oluline, et laps saaks aru, miks üks asi maksab rohkem ja teine vähem. On vaja selgitada, et iga asja hind sõltub selle materjalist, toote kvaliteedist, tootmiskohast ning selle valmistamisele kulunud ajast ja tööjõust. Laps peab aru saama ka sellest, et mitte alati ei ole nii, et kõige suuremal esemel on ühtlasi kõige suurem väärtus.

Laps peab teadma ka barterist ehk omavahelisest vahetusest. Näiteks kui laps soovib oma sõbraga midagi vahetada (näiteks soovib vahetada oma jalgratta jalgpalli vastu), siis ta peab tundma, kas see on võrdväärne vahetus või mitte. Samamoodi on töö alguses toodud näitega, kui ema maksab kassas suurema nominaaliga ja saab müüjalt raha tagasi, siis laps peab teadma, et ema ei saa lihtsalt raha eest veel rohkem raha, vaid et toimub nominaalide vahetus.

4. **Mis on pere eelarve?** (Kuidas ja milleks seda koostatakse, millest lähtutakse, kellele see kasulik on?)

Lastele on väga tähtis seletada, mille peale kulub vanemate palk. Lastel on vaja mõista, et raha kulub pere vajadustele ja mõnedele pere soovidele. Tarvis on rõhutada ka seda, et eelarve ei koosne ainult tuludest, vaid ka kuludest.

Kui arutada lapsega pere eelarvet regulaarselt, siis muutub ka laps vastutustundlikumaks. Lapsel tavaliselt meeldib olla täiskasvanu rollis. Lapse jaoks on väga tähtis, et vanemad peavad ka teda juba täiskasvanulikuks ning arutavad temaga nii tähtsaid asju nagu mida osta sel nädalal kauplusest ja küsivad selle suhtes ka lapselt nõu.

Laps õpib oma valikut põhjendama ning aru saama mitte ainult enda, vaid ka terve pere vajadustest ja arvestama, et palk on piiratud rahasumma, millest kujuneb pere eelarve. Selle planeerimine paneb paika, kuidas palga ulatuses rahuldada pere vajadused.

Ka lastevanematele on antud teema väga tähtis, kuna tavaliselt nad ei arutle oma lastega selle üle, mida ja kui palju on vaja osta, mille peale on vaja mingi summa kulutada ning kuidas aega veeta, arvestades olemasolevat raha. Lapsevanemad õpivad antud teemat koos lastega arutades, koos koostatakse pere eelarve ja kaasatakse laps sellesse tegevusse aktiivselt osalema. Mitte küll kõik pered ei koosta eelarvet, kuid selline planeerimine õpetab peret oma rahaasju korda seadma ja olemasolevate vahenditega teadlikult arvestama.

5. **Mis on taskuraha?** (Kuidas seda määratakse, mille eest antakse ja mis tegevustega ei tohiks seda siduda?)

Laps tahab olla iseseisev nagu täiskasvanu. Mõnikord palub ta luba, et maksta kaupluses ema asemel, sest see on tema jaoks huvitav. Tähtis on õpetada last mitte ainult enda eest maksma, vaid võimaldada lapsel omada isiklikku raha ja ise otsustada, mille peale ta soovib seda kulutada. See on palju õpetlikum, kui lihtsalt anda toidupoes oma rahakotist raha lapse kätte, lastes tal maksta kauba eest nagu täiskasvanul.

Selline käitumine on õpetlik vaid piiratult, sest laps ei saa ise ostetavat valida ja ta teab, et ta ei kuluta mitte enda, vaid oma vanemate raha. Sellises matkivas käitumises puudub teadlik otsustamisvõimalus, laps saab peegeldada vaid oma vanemate tegevust.

Taskuraha võimaldab kasvatada lastes vastutust oma isiklike ostude eest ning samas oma otsuste eest. Tal on võimalus see raha alles hoida või osta seda, mida ta tahab ja pärast analüüsida, kas see oli vajalik ost või oleks olnud parem midagi muud soetada. Laps õpib otsustama ning oma ostu ja otsust analüüsima.

Lastevanemad ei tea sageli, mis vanuses alustada taskuraha andmist ja kui palju seda anda ning mille eest. Tekivad küsimused, kas anda taskuraha näiteks kodutöö või hea käitumise eest või lihtsalt selleks, et lapsel oleks isiklik raha. See teema aitaks lastevanematel kindlaks määrata oma taskuraha andmise strateegia ning seda jälgida.

6. **Mis on kogumine?** (Kuidas on võimalik raha koguda ja milleks seda vaja on, mille peale on võimalik kogutut kulutada, kuhu on võimalik raha koguda?)

Toetudes eelmise teema käsitlusele peab laps aru saama, et kui ta soovib osta midagi suuremat ja kallimat, siis on võimalik oma taskuraha või talle kingitud raha koguda ning pärast võimaldada endale seda, millest unistab.

Lastele on tähtis ka seletada, et väga oluline on ootamisoskus. Näiteks kui laps tahab endale mängimiseks suurt autot, aga selle hind on 3 kuu taskuraha summa, siis ta peab otsustama, kui väga ta seda autot tahab. Kas ta on nõus ootama ja 3 kuud mitte kulutama vanematelt igakuiselt saadavat taskuraha, vaid seda koguma ja teatud päeval ise ostma soovitud autot. Lisaks omandatule saab laps tunda rõõmu ja uhkust oma kannatlikkuse ja säästlikkuse üle. Lastevanematele on omakorda oluline meelde tuletada, et mõnikord on tähtis koguda väikeste summade kaupa, kui nad soovivad näiteks teha teise riiki perereisi.

7. **Mis on pank?** (Mis on arvelduskonto, pangakaart, sularahaautomaat, hoius, laen?)

Laps peab teadma, mida kujutab endast plastikkaart, millega ema maksab poes toidu eest. Ta peab teadma, et tegemist ei ole maagiaga ning et ema ei saa selle kaardiga poest tasuta toitu. Laps peaks mõistma, et see on vahend, mille abil ema pangasolev raha jõuab poekassasse makseterminali kaudu.

Olles sularahaautomaadi juures koos lapsega on vaja talle selgitada, et kui emale tehtud töö eest pangas avatud kontole raha ei ole laekunud, siis ta ei saa ka raha sellest automaadist kätte.

Seda oleks hea demonstreerida, kasutades paralleelselt sularaha sissemaksete automaati, et laps näeks, et kui ema pani teatud summa kontole, siis pärast saab sama suure summa välja võtta. Lapsele on tarvis selgitada, mis on pank, millised on tema funktsioonid, mis on arvelduskonto, millised pangateenused on olemas. Toetudes eelmisele teemale on vaja mainida, et raha on võimalik koguda ka panga abil. Selleks saab kasutada kas kasvuhoiust või tähtajalist hoiust – eriti kui on eelnevalt teada, et tegemist on mitmekuulise kogumisega.

Lastevanematel on vaja uurida, millises pangas on soodsamad arveldamistingimused lastele konto avamiseks ja arveldamiseks. Lapsele võib selgitada, et seitsmeaastaselt on tal õigus saada oma pangakaart. Igal juhul on võimalik lapsele avada konto ja õpetada teda kasutama internetipanka. See on kasulik ka lastevanematele, sest kõik lapsevanemad ei ole internetipanga ja kõikide pangateenuste aktiivsed kasutajad.

Samuti on väga tähtis lapsele rääkida, mis on laen, mida tähendab laenata raha pangalt ja selgitada, et sellega kaasneb ka pangapoolne intress, kui inimene kasutab laenuvõimalust.

Tuleb kõnelda sellestki, mis põhjustel inimesed laenu võtavad ja mille jaoks. Vajalik on lastele rääkida kas SMS-laenude olemasolust ja sellest, mis ohud on nendega seotud ja miks ei ole neid mõistlik kasutada. See omakorda aitab ka lastevanematel sellesse teemasse süveneda ja võib-olla loobuda SMS-laenu võtmisest.

8. **Mis on reklaam?** (Kuidas reklaam mõjub inimeste otsustele, miks seda kogu aeg televisioonis näidatakse ja miks see meid kõikjal ümbritseb?)

Lapsed vaatavad telerit ja näevad seal tihti reklaami. Neile on vaja selgitada reklaami vajalikkust. Laps peab aru saama, et reklaami abil pakutakse erinevaid tooteid ning reklaami on vaja selleks, et levitada teatud toodet ning tutvustada seda paljudele inimestele, kes võib-olla tahaks seda endale osta. Just nimelt sellepärast on reklaam kõikjal ja see esitleb erinevaid tooteid ning teenuseid. On vaja ka rõhutada, et reklaam mõjutab inimeste otsust ja kahjuks pole alati nii, et see, mida aktiivselt ja väga ilusalt reklaamitakse, omab samaväärset kvaliteeti reaalses elus.

9. **Kes on rikkad ja vaesed ning mis on säästlikkus?**

Juba varajases elueas tajuvad lapsed, et mõnel on rohkem, mõnel vähem ja mõnel pole üldse raha. Lapsel tekib küsimus, et miks see nii on?

Oluline on lapsele selgitada, et rikkad inimesed töötavad palju ja omavad pangas sääste, nendel on rohkem teadmisi, mille abil raha teenida. Samas on vaja lisada, et mitte kõik rikkad inimesed pole saanud oma raha õiglaselt ja see ei ole hea.

Ka on väga tähtis arutada lapsega säästlikkuse põhimõtet, et ta saaks olla kokkuhoidlik igapäevases elus: säästes nii oma isiklike asju, teiste inimeste vara kui ka vett, gaasi, elektrit ja kütet.

Miks on valitud just ülalkäsitletud teemad? Nende teemade kaudu avalduvad lastele majanduse algtõed ja need aitavad lapsevanematel meelde tuletada vajalikke põhiteadmisi. Miks ei peetud mingeid muid teemasid oluliseks? Küllap on ka muud teemad olulised, kuid silmas peab pidama sihtgrupi vanust ja et tegemist on koolieelikutega, siis pole loogiline neile selgitada, mis on riigimaksud, välisturg, inflatsioon jne. Seda kõike on võimalik õppida natuke hiljem, kui need teemade loetelus käsitletud algteadmised on juba läbi arutletud, õpitud ja rakendatud tegelikus elus. Teatavasti mäletab inimene kõige paremini ja kauem seda, mida ta on teinud või vähemalt proovinud läbi teha.

Kokkuvõtteks

Majandusalane teadlikkus on oluline nii täiskasvanutele kui ka koolieelses eas olevale lapsele. Seda on võimalik tõsta erineval moel, näiteks koolis, kursustel, iseseisvalt. Arvestades aga tänapäeva elutempo, piiratud aja- ja raharessurssidega ning tõsiasjaga, et kooliprogrammis puudub vastav kursus või õppeaine, on parimaks lahenduseks veebipõhine temaatiline õppekursus. Kõnealune kursus ei hõlma üldisi majandusteemasid, vaid käsitleb konkreetselt sihtrühmaks olevale, vastava vanusegrupi lastele vajalikke majandusalaseid algteadmisi

4. Lastevanematele suunatud majandusteemaline e-kursus

E-kursuse idee seisneb laste finantsteadlikkuse tõstmises alates eelkoolieast nende vanemate enesetäiendamise kaudu. Õppe eesmärgiks on lastevanematele selgitada, kuidas saaks lastele majandusalaga seotud teemasid paremini arusaadavaks teha ja tõsta nende finantsteadlikkust. Eeldatakse, et lapsevanemad ise ei orienteeru sellistes küsimustes piisavalt.

Kursuse põhimõte on teha seda e-keskkonna kaudu. Selle põhjuseks on kiiresti arenev ühiskond ja pidev ajapuudus, mistõttu pole võimalik tagada, et kõik soovijad leiavad aega ja raha selleks, et minna koos lastega kuhugi ärikooli, kus pakutakse samasugust kursust (reaalselt käesoleval hetkel midagi seesugust ei ole).

Selleks, et antud e-kursust edukalt luua ning arendada, toetun oma magistritöös ADDIE õpidisaini mudelile. See mudel sisaldab 5 arendamise etappi, mille inglisekeelsetest nimetuste algustähtedest tulenebki mudeli nimi: analüüs (*Analysis*), disain (*Design*), arendus (*Development*), rakendus (*Implementation*) ja hindamine (*Evaluation*) (Laanpere, Informaatika didaktika veebiõpik).

Antud magistritöös käsitletakse ainult kolme esimest etappi: analüüsi, disaini ja arendust. Käesoleva töö raames planeeritava e-kursuse rakendamise ja evalveerimise etappe ei vaadelda ja kursus tervikkujul valmib väljaspool magistritööd.

4.1 E-kursuse analüüs

Käesolevas seksioonis analüüsitakse kursuse vajadusi, tingimusi ning põgusalt kursuse sihtgruppi ja kursuse sisu.

4.1.1 Vajaduste analüüs

Pöörates tähelepanu taas e-kursuse teema aktuaalsusele, mida käsitleti eespool ja mida tõestati peamiselt Sampo Panga poolt tellitud uuringule tuginedes, võib väita, et käesoleval perioodil on

vajadus seesuguse kursuse ja selle arendamise järele tõesti olemas. Lisaks teema aktuaalsusele tuleb arvestada ka teiste nüanssidega.

Selles etapis selgitatakse välja, mida kursusel osalejad juba teavad ja oskavad valitud valdkonnas ning mida nad peaksid teadma ja oskama peale kursuse läbimist. Teisisõnu – millised on eelteadmised ja missugused on oodatavad tulemused.

Millised on kursusel osaleja vajalikud eelteadmised? Kõige tähtsamad eelteadmised on järgmised:

- Lapsevanemad oskavad kasutada arvutit vähemalt tavakasutaja tasemel.
- Lapsevanematel on majandusalased eelteadmised ja nad on valmis nendesse süvenema.
- Lapsevanemad peavad oskama planeerida oma aega ning olema valmis leidma aega enda täiendõppeks ja lastega ajaveetmiseks.
- Lapsevanemad peavad tundma oma lapse iseärasusi ja nendest lähtudes täitma kõnealusel kursusel saadud juhiseid lapse õpetamiseks.

Oodatavate tulemuste hulka kuuluvad järgmised oskused ja teadmised:

- Lapsevanemad oskavad arutada lastega läbitud majandusalaseid teemasid.
- Lapsevanemad on valmis olema õppemängus võrdseks osapoolteks ning teavad, mis on konkreetse õppemängu õpetuslikud punktid, millele on vaja rohkem tähelepanu pöörata. Samuti oskavad nad hoida õppimise käigus laste õpimotivatsiooni.
- Lapsevanemad kasutavad lastega teemasid arutades pakutud õppematerjali, saavad seda täiendada omapoolsete kommentaaridega ning vastata laste majandusteemalistele küsimustele.
- Lapsed saavad aru käsitletud teemadest, osalevad aktiivselt arutelus oma vanematega, oskavad arutelu käigus teha iseseisvalt järeldusi.
- Lapsed on teadlikud osalejad pere „majanduselus“ (nad mõistavad, mis on pere eelarve, osalevad selle koostamisel, saavad taskuraha ja teevad iseseisvaid otsuseid saadud raha kulutamise suhtes ning oskavad oma otsuseid põhjendada).
- Lapsed oskavad mängida rollimänge ja saavad nende kaudu uusi teadmisi ja oskusi.
- Lapsevanemad ja lapsed oskavad teha koostööd.

Eelneva põhjal on kõnealuse e-kursuse põhimõtte aidata osalejatel, toetudes nende eelteadmistele, saada vajalikud majandusalaga seotud teadmised ja oskused.

4.1.2 E-kursuse tingimuste analüüs

Kursuse loomisel on vaja ka arvestada, mis tingimustes hakkab see toimuma. Tuleb lähtuda vähemalt neljast aspektist: inimesed, materjalid, tehnoloogia ja aeg. Järgnevalt vaadeldakse neid aspekte lähemalt.

Inimesed

Inimeste aspekti puhul on oluline see, kuidas toimub õppimine ja kes on õppejõud. Antud kursus on täiesti veebipõhine. Seda juhendab koordineeriv õppejõud, kes on toeks kõikidele osalejatele ja annab neile tagasisidet erinevatel viisidel.

Tähtis on veel see, et koordineeriv õppejõud peab valdama nii majandusteemasid kui ka koolieelset pedagoogikat ja andragoogikat. Samuti peab ta suutma lahendada ja seletada tehnilisi küsimusi.

Selleks õppejõuks sobiks oma valdkonna tippspetsialist – haridustehnoloog, kellel on vajalikud teadmised ning ettevalmistus selle rolli täitmiseks. Põhiõpe toimub täiesti veebipõhiselt, seda nii ajavaru säilitamiseks kui õppeprotsessi paindlikumaks muutmiseks, aga ka osalejate majanduslike kulude vähendamiseks.

Täiesti veebipõhine õpe võimaldab igal õppuril osaleda antud kursusel teistest sõltumatult ning see läbida oma tempos õppides.

Selles õppekeskkonnas peab õppejõud olema valmis toetama nii sisulistest kui ka tehnilistes küsimustes. Õppejõud suunab õppimist, toetab, annab nõu ja uuendab veebikeskkonda. Ta peab olema ka erinevate kanalite kaudu kättesaadav. Temalt on võimalik tagasisidet saada asünkroonsetest kanalitest (kommentaariid, foorum, e-mail).

Õppematerjalid

Edasi vaatleme materjalidega seotud aspekti. Siin on tähtis jälgida, et koostatud õppematerjal oleks kättesaadav kõikidele osalejatele, ehk selle formaat vastaks kõikidele kasutatavatele ja

levinumatele formaatidele. On tähtis jälgida, et õppematerjalide loomisel ei rikutaks autoriõigust (kas on vaja luba küsida, materjale osta jne).

Loodavas e-kursuses on plaanitud kasutada neid õppematerjale, mis on kõige sobilikumad nii täiskasvanute kui ka laste õpetamiseks. Selleks on materjalid jagatud kahte tüüpi: lastevanematele ja lastele. Kasutada on planeeritud teksti, presentatsiooni (see on rohkem suunatud lastevanemate õpetamisele), audiofaile, *flash*-animatsioone ning videot, samas on õppekeskkonnas viited oskuseid ja teadmisi arendavatele mängudele (need on suunatud laste õpetamisele). Tähtis punkt on ka rollimängude stsenaariumite kasutamine õppetöös.

Tehnoloogia

Õppematerjalidega on tihedalt seotud ka tehnoloogiline aspekt ehk millise tehnoloogia abil on õppematerjal valmistatud ja millised võimalused peab õppekeskkond tagama.

Käsitletava e-kursuse puhul on tähtis, et õppekeskkond võimaldaks kõik loodud õppematerjalid üles panna ja teha need kõikidele kättesaadavaks. Selles keskkonnas peaks olema võimalik ka korralikku tagasisidet saada ning jälgida keskkonna muutuseid ja uuendusi. Esitatav materjal peab olema temaatiliselt järjestatud ja loogiliselt struktureeritud, et igal ajal oleks võimalik eelmise ülesande juurde tagasi tulla ja seda vajadusel korrata.

Kursus toimub kinnises (registreerimist vajavas) veebikeskkonnas. Näidiskursuse esitamiseks on esialgu valitud ajaveeb (blogi), mis võimaldab materjali ruttu üles panna, annab igale soovijale kiire liigipääsu ning seda on hõlbus kiiresti uuendada.

Kinnine õppekeskkond on vajalik kodutööde turvaliseks esitamiseks, kuna need puudutavad iga osaleja privaatset pereelu. Õppematerjalid on aga avalikud ja kättesaadavad YouTube ja SlideShare keskkonnas ka kursuseväliste huvilistele .

Kõnealuse kursuse õppematerjal on esitatud järgmistes formaatides.

Tekst. Kursuse sisu, mis on mõeldud ainult täiskasvanutele ehk vanematele, on esitatud teksti kujul. Lapsevanem loeb veebikeskkonnast teoreetilist osa ja täiendavaid juhiseid, peale seda saab ta kasutada teist õppematerjali.

Teksti on kasutatud ka failides, mis kordavad teiste vahendite abil koostatud materjali sisu. Näiteks iga jutt audioformaadis on kättesaadav ka tekstifailina, et lapsevanem saaks seda oma lapsele igal ajal ka iseseisvalt lugeda. Samuti on võimalik see välja trükkida ja anda lapsele lugemiseks.

Veebilehel esitatud tekst on HTML-formaadis. Selle esitamisel järgitakse veebidisaini häid tavasid. Trükkimiseks mõeldud failid on õppekeskkonnas PDF-formaadis, kuna see on üks enamlevinuid formaate ja seda toetavat tarkvara saab tasuta.

Graafika. Graafikat kasutatakse nii veebilehel teooria osa juures, et muuta õppimist huvitavamaks kui ka õppematerjalide esitamiseks ning koduülesannete puhul toetavates materjalides.

Graafika kasutamisel teoreetilises osas on valitud fotod ning õppematerjalide osas on kasutatud nii fotosid (näidisrahad väljalõikamiseks) kui ka jooniseid (hinnasildid poemängu jaoks). Kõik graafika, mis on esitatud veebikeskkonnas, on PNG-formaadis, sest see on W3C-poolne standard.

Joonised väljatrükitavatel töölehtedel on samuti PNG-formaadis. Kursusel kasutatud graafika objektid, mis ei ole autori poolt loodud, kuuluvad vastava litsentsiga (*Creative Commons Attribution Noncommercial Share Alike* – <http://www.creativecommons.ee>) varustatud avatud materjalide hulka.

Esitlus. Selles e-kursuses kasutatakse esitlust vähe – hetkel planeeritakse ainult üht kursust tutvustavat presentatsiooni: selleks, et paremini selgitada kursuse ideed ja eesmärgid. Nimetatud presentatsioon on abiks ka antud e-kursuse levitamisel.

Esitluse koostamisel on kasutatud nii tekst kui graafikat. Teksti kujul esitatavat infot koos toetavate piltidega on kergem vastu võtta. Üksnes teksti lugeda on igav igas vanuses õppijale. Kõnealune esitlus asub SlideShare keskkonnas, sest siit saavad seda kasutada ka need, kes ei ole selle kursusega seotud. See soodustab omakorda kursuse levimist.

Veebipõhises õppekeskkonnas on kõnealune esitus pakutud *embedded* kujul kursuse lehe sees ning samas on ka lisatud viide selle esitlusele SlideShare keskkonnas.

Animatsioon. Sedalaadi õppematerjal on mõeldud rohkem lastele nende õppemotivatsiooni tõstmiseks ja infost paremaks arusaamiseks. Lastele meeldib animatsioone vaadata ja nad matkivad tihti seal nähtut.

Õppeanimatsioonid suurendavad lapse huvi teema vastu ning samas kergendavad info edastamist lastevanematele ja toetavad kõnealuse õppe eesmärke.

Flash-animatsiooni loomiseks sobib näiteks programm Adobe Flash (www.adobe.com). Seesugust õppematerjali kasutatakse iga teema toetamiseks ning kuna loodud animatsioonid ei eelda vaatajapoolset interaktsiooni, siis need salvestatakse videofailidena ja avaldatakse YouTube' is. See lihtsustab nii kasutajate ligipääsu antud õppematerjali juurde kui ka soodustab materjalide levimist. Veebipõhises õppekeskkonnas on *flash*-animatsioon esitatud *embedded* kujul kursuse lehe sees.

Audio. Audiomaterjalidena on esitatud kursusega seotud temaatilised jutud lastele. Need failid on salvestatud mp3-formaadis ja on avaldatud kasutajatele YouTube keskkonnas videoklippidena koos staatilise pildiga ning õppekeskkonnas *embedded* kujul nagu kõik YouTube' is esitatud õppematerjalid.

Juttude aluseks on samad teemad, mis on õppimiseks välja pakutud. Näiteks on teemaks säästmine ja arutletakse selle üle, milleks on vaja raha säästa. Säästmistemaline jutuke „Uus nukk“ õpetab, et endale millegi hea lubamiseks, soovitud ja unistatud asja ostmiseks on vaja kannatlikkust. Raha tuleb koguda näiteks hoiukarpi. Säästetud raha on võimalik kulutada ihaldatud asja peale.

Audioformaadis saavad ka lastevanemad vabatahtlikult anda tagasisidet oma pere tulemustest, salvestades lapse juttu õpitud teemal kas mikrofoni või telefoni abil (helikvaliteet ei ole antud juhul nii oluline). Seejärel saab need üles laadida kinnisesse õppekeskkonda.

Video. Nagu animatsioon, nii toetab ka video visuaalse info vastuvõtmist. Erinevate teemade kohta on kavas luua lühikesed videolõigud, mis pakuks õppetunniga seotud näiteid lapsega kodus antud teemal arutlemiseks ja koduülesande tegemiseks.

Lastele mõeldud videod sisaldavad õpetlikku informatsiooni, mis on sarnane animatsioonides olevaga. Siiski erinevad videonäited animatsioonidest sellepoolest, et laps näeb videoklipist, et tegemist on reaalse elu ja tegelike inimestega, samas vanuses olevate lastega. Lapsed õpivad nähtu põhjal nendega sarnaselt käituma.

Videofailid on esitatud YouTube keskkonnas ja *embedded* kujul veebipõhises õppekeskkonnas. Peale seda, et videofaile rakendatakse kasutajatele õppematerjalide esitamiseks, saavad sellise formaadi abil lapsevanemad anda ka tagasisidet tehtavatest kodutöödest, salvestades neid kas videokaamera, fotoaparaadi või mobiiltelefoniga (kvaliteet ei ole nii oluline). Seejärel saavad nad tehtud kodutööd lisada soovi korral kinnisesse õppekeskkonda.

Arvutimängud. Kõnealuse e-kursuse põhimõte ei ole selles, et laps istuks arvuti taga ja mängiks või surfaks netis. Siiski – kui kursus on läbitud, siis on võimalik ka koos vanematega mängida veebikeskkonnas õppemängu.

Need arendavad mängud ei ole loodud antud magistritöö autori poolt, vaid õppekeskkonnas on esitatud viited olemasolevatele mängudele. Üks sellistest on “Rahamaa” mäng (www.rahamaa.ee), mis on pakutud vabaks kasutamiseks igale soovijale Sampo Panga poolt ja mis toetab hästi antud magistritöös ja õppekursuses käsitlevaid teemasid.

Lisatud on ka viide Euro Kid’s Corner veebilehele (http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/index_en.htm), kus on pakutud 5 mängu, mis on tihedalt seotud majandusteamadega ja on mõeldud laste harjutamiseks eurorahaga.

Arvestades, et Eesti Vabariigis on alates 1. jaanuarist 2011 käibeleva põhivaluutana euro, siis on need mängud kasulikud nii lastele kui ka täiskasvanutele. Need mängud õpetavad näiteks tundma erinevate Euroopa riikide münte („Coins and Countries“ ehk „Mündid ja riigid“, kus on vaja ekraanile ilmuvatest müntidest valida teatud riikides kasutuses olevad), euro paberraha tundmist („Banknote Puzzle“ ehk „Rahatähe pusle“, kus on võimalik tükkideks lahti lõigatud euro

paberraha kokku panna) jne. Selle lehekülje sisuga saab tutvuda mistahes Euroopa Liitu kuuluva riigi keeles. Väga tähtis on, et vanemad toetaksid oma last mängimisel.

Aeg

Viimaseks käsitlevaks aspektiks on ajaressurss. Siia kuuluvad nii kursuse ettevalmistamiseks vajalik aeg kui ka kursuse läbimiseks vajalik ajavaru. Hetkel on väga raske hinnata, kui palju aega kulub kursuse ettevalmistamiseks. Ettevalmistus hõlmab mitmeid etappe ja on seotud erinevate spetsialistide leidmise, nendepoolsete õppematerjalide koostamise ja õppekeskkonna loomisega.

Tuleb ka arvestada, et leitud inimesed vajavad aega kursuse ideesse sisseelamiseks ja ettevalmistuseks. Võivad kaasneda ka majanduslikud kulud, mille lahendamiseks on samuti vajalik teatud ajaressurss.

Antud hetkel on lihtsam prognoosida kursuse läbimiseks vajalikku ajaperioodi. Esialgselt sisaldab kursus 9 teemat, iga teema läbimiseks on planeeritud 2 nädalat. Terve kursus kestab 18 nädalat ehk 4,5 kuud.

Kirjeldatud ajakavaga seoses on olemas oht, et kõigil ei ole võimalik iga teemat kahe nädala jooksul hästi õppida ja vajalikke õppetegevusi läbida. Seega on eeltoodud ajaraam ainult teoreetiline, mis võib sisaldada palju kõrvalekaldeid. Selleks, et saada teada, milline oleks tegelikult vajaminev ajavaru, oleks hea läbi viia ADDIE mudeli rakendamise (*Implementation*) ja hindamise (*Evaluation*) etapp, mis võimaldaks reaalselt hinnata, milline on optimaalne ajaperiood, mille jooksul on võimalik antud kursuse ajakava edukalt läbida.

Arvestades, et teemasid on kokku 9, et iga teema läbimiseks on planeeritud ligikaudu 4 tundi, siis õppetöö summaarne maht on 36 tundi.

4.1.3 Sihtrühma analüüs

Antud magistritöö raames on sihtrühma analüüsi juba eelnevalt käsitletud. Kordan seda lühidalt ka käesolevas alapunktis, kuna see on ADDIE mudeli puhul üks tähtis osa.

Antud e-kursuse sihtgrupiks on eelkooliealised lapsed vanuses 6-7 aastat ja nende vanemad. See kursus on ühtlasi kasulik lasteaia- ja alushariduse õpetajatele.

Selle etapi analüüsimisel on tarvis jälgida, et oleks täidetud kursuse läbimise eeltingimused ehk et potentsiaalse sihtgruppi kuuluvad inimesed omaksid vajalikke eelteadmisi ja oskusi. Igal osalejal on vaja arvestada isikliku õpimotivatsiooni olemasoluga. Sellist sihtgruppi iseloomustavad kursuse temaatiliste teadmiste täiendamise vajadus ning pakutud õppimisviisi sobivus.

4.1.4 E-kursuse sisu analüüs

Toetudes eelmistele analüüsidele on võimalik käsitleda kursuse sisu. Arvestada tuleb, et selle mahtu ei tohi üle paisutada. Sellega välditakse olukorda, kus õppija ei suuda materjaliga toime tulla. Tuleb silmas pidada, et õppijateks on nii täiskasvanud, kes on suurema arvutikasutamise kogemusega, kui ka lapsed, kes on alles algajad.

Kuna antud kursus on jagatud teatud teemadeks, siis iga teema maht peab vastama ühele ajahikule. Antud kursuse puhul läbib pere kahe nädala jooksul ühe teema, jõudes täita ka kõik õppeülesanded, arutada ja anda tagasisidet õppekeskkonnas ning soovi korral vaadata ka teiste osalejate töid ja neid hinnata.

Kursuse sisu peab olema loogiliselt üles ehitatud ja järjestatud. Antud magistritöö raames loodava e-kursuse sisu on järjestatud temaatiliselt, mis omakorda tähendab, et vajadusel saab õppija valida teda huvitava teema ja alustada õppimist sujuvalt sellest lähtudes.

Mõnel määral on teemad omavahel seotud. Näiteks on väga raske lapsele seletada, mis on pere eelarve, kui ta näiteks ei tea, mis on raha. Eeldusel, et näiteks laps on juba mõnedest teemadest teadlik ning lapsevanema eesmärk on tutvustada last ainult mingi konkreetse teemaga, siis on ka see võimalik ning ei häiri õppimist.

Allpool on esitatud õppimiseks valitud teemade loetelu:

1. Mis on raha?
2. Mis on palk?
3. Mis on hind?
4. Mis on pere eelarve?

5. Mis on taskuraha?
6. Mis on kogumine?
7. Mis on pank?
8. Mis on reklaam?
9. Kes on rikkad ja vaesed ning mis on säästlikkus?

Sellistest teemadest tuleb pikemalt juttu kursuse disainimise (*Design*) alapunktis.

4.2 E-kursuse disainimine

Selles alapunktis on detailselt läbi vaadatud, kuidas antud e-kursus disainitakse, mis õppestrateegiat ja tegevusi selleks kavatsetakse kasutada ning mis õppematerjale on plaanis kasutajatele pakkuda. Antud magistritöö raames on esitatud iga teema juures üks õppematerjali näidis, mis on esitatud töö lõpus lisana. Näidiskursuse lisades olevad pildid ei ole autori poolt ise joonistatud, vaid on skaneeritud selleks sobivast raamatust. Samas ei ole need mõeldud realselt toimival kursusel kasutamiseks, pigem kujutavad endast näidist, missuguse sisuga pilte võiks valmistada toimiva kursuse jaoks.

4.2.1 Õppestrateegia

Selleks, et edukalt planeeritud kursus disainida, on esialgu tarvis valida sobiv õppestrateegia, millele toetudes oleks mõistlik kursust edasi konstrueerida ning organiseerida.

Kõigepealt, nagu on juba eelnevalt mitmeid kordi mainitud, on tegemist täiesti veebipõhise õppekeskkonnaga, kuhu saavad sisse logida kõik huvilised. Kuna antud õppekeskkond on kinnine (iga osaleja turvalisuse ja privaatsuse huvides), siis enne kursuse alustamist on vaja registreerida ennd kasutajaks.

Õppimine võib toimuda nii **asünkroonselt** (iga osaleja saab vabalt valitud ajal õppida ja kursuse omas tempos läbida, ta saab vabalt õppeteema valida, uued kasutajad võivad liituda mistahes ajal ning lülituda õppetöösse koos teistega, kes alustasid õpinguid varem) kui ka **sünkroonselt**

(alustada on võimalik koos grupiga: see annab osalejatele lisamotivatsiooni, aga ei ole kohustuslik, kuna igal osalejal on oma õppimistempo ja ajaressurss).

Järgmisena on kirjeldatud põhilist õppimisstrateegiat ehk iga kursuse osaleja, lapsevanema, lapse ja õppejõu tegevused.

- Lapsevanem logib sisse e-kursuse õppekeskkonda;
- Lapsevanem valib keskkonnas õppimiseks ühe teema, mille soovib oma lapsega läbida, läbi arutada, selgeks teha;
- Lapsevanem tutvub valitud teema teoreetilise osaga ehk millest on vaja valitud teema puhul lapsega rääkida, miks just nimelt sellest, kuidas lapsele paremini seletada antud teemaga seotud küsimusi ehk õpib lastevanematele mõeldud õppematerjali, teeb selle esialgu iseendale selgeks;
- Lapsevanem loeb valitud teemaga seotud koduülesannet ja vajadusel trükib ka selle täitmiseks pakutud õppematerjali lapsele ehk valmistub koostööks lapsega;
- Lapsevanem õpetab last, kasutades pakutud õppematerjali: annab kuulata audiojuttu, arutab seda, mida laps kuulis, küsib tema arvamust, selgitab lahti need kohad, mis seda vajavad, näitab õpetlikku videot ning jälle arutab nähtut lapsega, teeb koos lapsega kodutööd (iga teema juures on oma koduülesanne, mõne teema juures võib neid olla ka mitu: joonistamine, löikamine, rollimäng jms), ning lõpuks teeb kokkuvõtte teema arutelust lapsega;
- Laps saab teoreetilised teadmised lapsevanemalt lastele mõeldud õppematerjalide abil, arutab kuuldut-nähtut koos vanemaga, osaleb aktiivselt koduülesannete täitmisel;
- Laps, omal soovil ja lapsevanema nõusolekul ning juhendamisel, saab valida õppekeskkonnas arendava mängu ja peale teema läbimist seda mängida, arutada koos vanemaga mängus toimuvat ja õpitud teemaga seonduvat;
- Lapsevanem esitab koduülesande tegemise kinnituse (kas tehtud foto või joonistus või kirjalikud märkmed) kinnises õppekeskkonnas ning soovi korral saab ta selle salvestada kas video- või audioformaadis ja lisada kinnisesse õppekeskkonda (perekonna privaatsuse ja turvalisuse mõttes ei ole see tegevus kohustuslik, vaid vabatahtlik).
- Lapsevanem annab tagasisidet teiste osalejate tehtud tööde kohta neid kommenteerides. Lisaküsimuste korral saab otsida vastuseid foorumis vastava teema all ning vastuse

puudumisel esitada oma küsimusi konkreetse teema all, millele saab vastata nii koordineeriv õppejõud kui ka teised kursusel osalejad;

- Õppejõud vastab vähemalt üks kord nädalas osalejate küsimustele (erinevate tagasiside kanalite kaudu), kommenteerib tehtud tööd, modereerib õppekeskkonda ja foorumit (samas ka eelmodereerib osalejate kommentaare, jälgides, et need ei solvaks teisi osalejaid ja ei sisaldaks ebasoovitavat teksti ning vastaksid püstitatud eesmärkidele), vajadusel lisab uusi teemasid ja õppematerjale ning teatab uuendustest esilehel.

Nagu oli juba mainitud on kõikidel osalejatel võimalik saada nõu ja abi koordineerivalt õppejõult.

Tagasiside peamised kanalid on järgmised:

- Kommentaarid esinevad iga teema juures (k.a. koduülesanded, õppematerjalid, artiklid jne). Kommenteerimisse on võimalik lülitada oma arvamuse, küsimuse või kogemusega. See on väga mugav ja kasulik, sest sealt võivad oma samalaadsetele küsimustele leida vastuse ka teised osalejad;
- Foorum sobib erinevate teemade arutamiseks, see võiks puudutada ka valitud temaatika spektrit laiemalt, kuna erinevatel õppijatel võivad tekkida eri arvamused, küsimused, mida nad omavahel ning õppejõuga saaksid jagada. See on väga kasulik tagasiside viis, mis võimaldab teada saada, mis teemad vajavad veel arutamist, mida on võimalik sisse juurutada antud kursusesse teemade laiendamiseks, mida on võimalik paremaks teha ja kuidas seda kursust arendada;
- E-mail kujutab head võimalust esitada küsimusi, mis on rohkem privaatset laadi, nt seoses sellega, et ei tahaks oma pere probleeme avalikustada ja nende üle arutada foorumis nii õpetaja kui ka teiste osalejatega.

Kursuse sisu on struktureeritud järgmiselt:

- iga teema algab **selgitusega**, mis on selle õpieesmärgid ja millised on oodatavad tulemused, et õppija saaks oma protsessi ka iseseisvalt hinnata;
- sisaldab **teoreetilist osa**, viidet vajalikele õppematerjalidele koos juhiseiga, kuidas neid on võimalik õppetöös kasutada;
- **koduülesannet**, mis tugineb saadud teoreetilisel materjalil, mille põhjal arutletakse lapsega antud teemat.

4.2.2 Õppematerjalide valik

Selleks, et teha õppimist huvitavaks ja edukaks on e-kursuse loomisel kasutatud erinevaid võimalusi ja lahendusi. Need soodustavad nii täiskasvanud õppija õppimist, samuti on kasulikud ja toetavad ka laste õpetamist.

Magistritöö selles osas antakse ülevaade iga teemaga seotud planeeritavatest õppematerjalidest. Õppematerjale on käsitletud teemade järjekorras. Iga teema käsitlemise õppetegevused vastavad valitud õppe strateegiale ja on õppekeskkonnas iga teema juures lahti kirjutatud.

Tagasiside puhul ei ole nõutud mingi õppetegevuse salvestamist video- või audiofailina ning selle avaldamist õppekeskkonnas, kuna see seostub iga osaleja privaatsusega ning jääb vabatahtlikuks tegevuseks.

1. Mis on raha?

Õppematerjal lastevanematele. Teoreetiline osa, mis on mõeldud lastevanematele eeltutvumiseks ja laste õpetamise ettevalmistamiseks, algab raha tekkimise ajalooa (*Lisa 1*). Tehakse juttu, mida vanasti raha asemel kasutati, kuidas ja miks raha tekkis, millised on raha funktsioonid. Ajaloo ülevaate lõpus on soovitud lastevanematel seda lapsele ette lugeda või ümber jutustada.

Järgmisena on pakutud käsitlemiseks *valuuta* mõiste. Arutletakse selle üle, milline raha on Eesti käibel (euro) ning millised on teiste riikide rahad. On esitatud ka maailmakaart ja näidised erinevate riikide rahade kohta, et oleks võimalik seostada iga riigiga selle valuuta. Õppematerjalide hulka on lisatud ka Eesti kodumaise raha turvaelementide teoreetiline tutvustus.

Õppematerjal lastele. Laste õpetamiseks kõnealuse teema puhul on pakutud kursuse keskkonnas kuulamiseks raha tekkimise ajalugu audioformaadis. Õppeotstarbeliseks kasutamiseks ja väljatrükkimiseks on pakutud graafilisel kujul erinevate riikide rahanäidised, mis on võimalik välja trükkida ja lahti lõigata, ning maailmakaart, mis samuti sobib trükkimiseks. Siiski on soovitatav kasutada suureformaadilist maailmakaarti, et lapsel oleks mugavam riike eristada.

Planeeritud on ka videolõik Eesti kodumaise raha turvaelementidest. Samas on pakutud lapsele raha trafarett, mille peal ta saab joonistada “oma raha”, lisades koos lapsevanemaga “oma rahale” turvaelemente.

Koduülesanne. Selle teema juures on 2 ülesannet:

Ülesanne 1. Lapsevanem lõikab koos lapsega välja erinevate riikide õppeotstarbelised rahanäidised, paneb põrandale suure maailmakaardi (või trükib õppematerjalide juures oleva maailmakaardi väiksemas formaadis) ning tähistab koos lapsega kaardil iga riiki vastavalt selle rahaga. Nimetatud ülesande täitmisel õpib laps tundma erinevate riikide rahatähtede eristamist nende välimuse järgi ning samas alustab õppimist, kus need riigid asuvad kaardil. Selline seostamine aitab lapsel antud teemat paremini meelde jätta.

Ülesanne 2. Lapsevanem trükib nii lapsele kui endale raha trafareti etteantud A4-formaadis ning mõlemad joonistavad endale sobiva raha ning mõtlevad selle jaoks välja ka oma erilised turvaelemendid. Lapsevanem koos lapsega lõikab paberist enda tehtud raha välja ning arutab lapsega, kuidas talle meeldis see tegevus, kas ta sooviks, et tema joonistatud raha võetakse Eestis käibele, miks ta joonistas nimelt sellise raha, kuidas ta oma valikut põhjendab. Kirjeldatud ülesanne kinnistab lapsel raha mõistmise teemat, toetudes omandatud teadmistele.

Tagasiside. Lapsevanem fotografeerib ühiselt täiendatud maakaarti ning skaneerib enda ja lapse joonistatud raha arvutisse ja avaldab selle õppekeskkonas.

2. Mis on palk?

Õppematerjalid lastevanematele. Lastevanematele mõeldud teoreetiline materjal sisaldab lihtsat palga mõiste seletust, näitekatkendit õpetlikust lastejutust, mida ta saab kasutada, et lapsele mõistet paremini lahti seletada. Puudutatakse selliseid teemasid: millest sõltub töötasu suurus (ajatasu, tükitasu), kuidas töötasu sõltub töö kvaliteedist ja töö sisust, millised ametid eksisteerivad ja mis on iga ameti sisu (ametite loetelu ja lühikirjeldus).

Õppematerjalid lastele. Animatsioon-jutt “Jaanuse esimene palk hea töö eest”, mis õpetab mõistma, et raha saadakse tehtud töö eest. Ametite loetelule on lisatud vastavate piltide kogum, millel on kujutatud inimesi erinevates ametites. Illustratsioonid on võimalik ka välja printida, iga pildi all on kirjutatud, mis ametiga on tegemist (*Lisa 2*). Iga ameti kohta on kättesaadav ka lühike

jutt nii audioformaadis kui teksti kujul, mis on kättesaadavad käsitletava teema õppematerjalide juures.

Koduülesanne. Selle teema juures on täitmiseks pakutud 2 ülesannet.

Ülesanne 1. Rollimäng “Minu tulevikuamet”. Vastavalt lapse ametivalikule pakub vanem talle seda ametit nii-öelda “selga proovida”. Näiteks kui laps soovib õpetajaks saada, siis lapsevanem pakub talle õpetaja rolli ja ta ise on selle mängu jooksul tema õpilane ja samas ka hindaja. Määratakse ka tasustamissüsteem (näiteks ühe tunni eest üks jäätis). Lapsevanem teeb mõned fotod sellest rollimängust.

Ülesanne 2. Lapsevanem mõtleb oma lapsele välja paar ülesannet ja nende täitmise puhul autasu. Ta jälgib, kuidas laps sellele reageerib ja selgitab lapsele, et ka ema-isa saavad oma tööandjalt autasuks endale raha hea töö eest. Toimub arutelu, mida laps sellest arvab.

Lapsevanem fikseerib esialgse ülesannete ja autasude nimekirja. Ülesandele on lisatud ka soovitus, et kui lapsele see tegevus meeldis, siis oleks sellega hea jätkata ka tulevikus. Vahepeal täiendatakse ülesannete nimekirja, et laps ei kaotaks huvi.

Tagasiside. Lapsevanem paneb esimese koduse ülesande käigus tehtud pildid kursuse keskkonda üles ning kirjeldab foorumi vastava teema all, mis ülesandeid ja autasusid oli kasutatud teise koduse ülesande täitmisel.

3. Mis on hind?

Õppematerjalid lastevanematele. Teooria osa annab lapsevanemale ülevaate sellest, mis on hinna mõiste, kuidas hind kujuneb ja mis teguritest see sõltub. Samas on pakutud barteri käsitlus, sest nimelt barteri näitel on lapsele lihtsam seletada hinnaga seotud teemat. Selle teema juures on soovitatav õppematerjalina kasutada olemasolevaid ajakirjasid, ajalehti, paberreklaami (illuustratsioonid eelnimetatud allikatest).

Õppematerjalid lastele. Lastele on kuulamiseks mõeldud jutt “Kuidas Karuke sai palju mett”, mis õpetab, et omavahel on võimalik vajalikke asju vahetada.

Selleks, et lapsele oleks paremini arusaadav, miks üks asi on kallim, aga teine on odavam ja millest see sõltub, on esitatud illuustratsioonid. Nendelt leiab laps näiteid aruteluks ja oma

arvamuse avaldamiseks (illustratsioonil on erineva suurusega asjad, millel on erinev väärtus) (*Lisa 3*). Sealsamas on kättesaadavad antud teema käsitlemiseks mõeldud mänguhinnasildid ja mänguraha, mis on vajalikud poemängus.

Koduülesanne. Selle teema juurde on pakutud 2 ülesannet.

Ülesanne 1. Lapsevanem võtab eelnevalt erinevatest paberallikatest lõigatud pildid, segab need omavahel ning iga osaleja paneb silmad kinni ja valib endale teistega võrdse arvu pilte. Peale seda näidatakse kõikidele, mis pildid kellelgi käes on.

Nüüd vahetatakse käesolevaid pilte omavahel nende vastu, mida iga osaleja endale sooviks. Soovitud pildi eest peab ta olema valmis mingi enda käes oleva pildi ära andma.

Lapsevanem palub oma lapsel mõelda teiste asjade peale, mida ta vahetab päeva jooksul. Peale arutamist koostatakse koos lapsega kollaaži kõikidest tema poolt saadud (vahetatud) piltidest.

Ülesanne 2. Rollimäng „Pood“. Lapsevanem lõikab eelnevalt hinnasildid ja mänguraha õppematerjalist välja ning mängib koos lapsega poodi.

Tagasiside. Lapsevanem paneb esimese koduse ülesande täitmisel valminud kollaažist tehtud foto kursuse keskkonda ja kirjeldab foorumis, kuidas poemäng edenes.

4. Mis on pere eelarve?

Õppematerjalid lastevanematele. Arvestades sellega, et kõik täiskasvanud ei tegele pere eelarve koostamisega, siis teooria osa, mis on mõeldud lastevanematele laste õpetamise ettevalmistamiseks, sisaldab peale eelarve põhimõtte seletust ka eelarve eesmärgi ja vajaduse käsitlemist. Lisaks on pakutud ka graafilisi materjale pere eelarvest, mida on võimalik näidetena kasutada ning samas on võimalik neid samasid tabeleid ka välja trükkida, et lapsevanemad saaksid neid kasutada nii antud kursuse raames koduste ülesannete tegemisel kui ka tulevikus lastega arutades.

Õppematerjalid lastele. Lastele on esitatud jutt „Mari ja Kati lähevad poodi“, mis õpetab enne poodiminekut läbi mõtlema, mida on vaja osta ning ka otsustama, missugune ost on vajalikum ja miks.

Pere peamiste kulude selgitamiseks on esitatud pilt “Pere vajaduste ring” (*Lisa 4*). Lisaks saab laps vaadata ka lühikest animatsiooni “Õige otsus”, mis õpetab tegema õiget valikut, arvestades piiratud rahasummaga.

Koduülesanne. Praktiline ülesanne, mis ei ole rollimäng, vaid lapse ja vanemate vaheline koostöö. Lapsevanem arutab lapsega enne poeskäiku, mida on vaja poes osta. Nad mõlemad koostavad oma ostude loetelu ning põhjendavad teineteisele oma valikuid. Lõpuks koostatakse kolmas, ühine ostunimekiri, milles arvestatakse nii vanema eelnevad valikud, kui ka võimaldatakse lapsel sinna midagi omalt poolt lisada.

Lapsevanem läheb koos lapsega poodi, koos jälgitakse viimast ostunimekirja. Selle ülesande eesmärgiks on õpetada last tegema teadlikku otsust ja valima nimelt seda, mida ta tõesti tahab või vajab, loobudes vähem vajalikest asjadest.

Tagasiside. Lapsevanem paneb koduse ülesande täitmisel koostatud ja skaneeritud ostunimekirjad üles kursuse keskkonda.

5. Mis on taskuraha?

Õppematerjalid lastevanematele. Lastevanematele on koostatud teoreetiline õppematerjal, mis seletab taskuraha olemust ja vajadust ning seda, kuidas seletada lapsele, mis raha see on ja mille peale ta võib seda kulutada. Teoria osas on rõhutatud, et lapse otsust ei tohi kontrollida või mingit ostu ära keelata, vaid pidevalt tuleb iga otsust arutada ja võimaldada lapsel ise järeldusi teha peale ostu sooritamist. Laps peab teadma, mis summa ja mis perioodiks talle antakse ning ta peab õppima seda iseseisvalt kulutama.

Õppematerjalid lastele. Jutt lapsele “Väikse Peetri esimene raha” (*Lisa 5*), mis õpetab lapsele taskuraha olemust ja võimalusi.

Koduülesanne. Lapsevanem fikseerib kahe nädala jooksul, mille peale laps kulutab saadud taskuraha ja kuidas laps oma otsust põhjendab. Lapsevanem konspekteerib lapse valikud ja nende põhjendused.

Tagasiside. Lapsevanem esitab kahe nädala jooksul fikseeritud lapse taskuraha kulutamise aruande kursuse foorumis vastava teema all.

6. Mis on kogumine?

Õppematerjalid lastevanematele. Lapsevanem saab endale õppimiseks teoreetilise osa, milles räägitakse, mis on kogumine, millised kogumisviisid on võimalikud, miks on kogumine tähtis ja juhised, kuidas seda lapsele seletada.

Õppematerjalid lastele. Laste õppematerjaliks on jutt “Uus nukk”, mis õpetab, et teadliku ja korraliku kogumisega on võimalik endale lubada väikese unistuse täitumist, näiteks osta kauaigatsetud nukk (*Lisa 6*).

Koduülesanne. Lapsevanem võtab väikse karbi, et koos lapsega valmistada sellest hoiukarp. Lapsel võimaldatakse ise otsustada, kuidas seda karpi kaunistada ning mille jaoks ta hakkab sinna karpi raha koguma. Vajadusel last aidatakse. Hoiukarbi valmistamise käigus arutletakse käsitletud teema üle. Kui hoiukarp on valmis, siis paneb lapsevanem sinna esimesed mündid, et toetada lapse kogumist.

Tagasiside. Lapsevanem paneb õppekeskkonda üles hoiukarbi foto.

7. Mis on pank?

Õppematerjalid lastevanematele. Lastevanematele on mõeldud definitsioon, mis käsitleb panga mõistet üldiselt: mis on pank, millega see tegeleb, mis teenuseid pakub, mis võimalusi annab.

Teooria käsitleb erinevaid pangatooteid ja -teenuseid: arvelduskonto, pangakaart, sularahaautomaat, hoius, laen. Laste õpetamist toetavad pildid, mis illustreerivad kas pangatooteid, kui ka seda, milleks on võimalik pangateenuseid kasutada (näiteks pangakaart või sularahaautomaat illustreerivad pangatooteid, aga suur ilus maja pildil seostatakse eluasemelaenuga) (*Lisa 7*).

Õppematerjalid lastele. Lastele on mõeldud jutud, mis on seotud pangatoodete ja -teenustega (näiteks “Mari esimest korda pangas”, “Kati alustab kogumist reisi jaoks” jms). On planeeritud ka videolõik, mis tutvustab last pangaga, selle toodete ja teenustega.

Koduülesanne. Lapsevanem läheb vabal päeval koos lapsega pangakontorisse, et teda pangaga lähemalt tutvustada. Pangakontoris avatakse lapsele konto, kui tal see veel puudub, meenutades talle, milleks seda tehakse. Lapsevanem palub pangatöötajat tutvustada panga poolt pakutavaid tooteid ja teenuseid, võimaldades lapsel esitada pangatöötajale teda huvitavaid küsimusi. Lapsevanem võimaldab lapsel panna avatud arvelduskontole raha (näiteks lapse enda poolt eelmise ülesande käigus kogutud raha).

Kui laps on juba seitsmeaastane, siis tellitakse tema nimele uue arvelduskonto juurde pangakaart (peale pangakaardi saamist õpetab lapsevanem last seda kasutama). Lapsevanem pildistab last pangakontori leti juures või pangakontori ees. Kodus arutatakse pangaskäigu ja seal õpitu üle.

Tagasiside. Lapsevanem paneb koduse ülesande raames tehtud lapse foto kursuse keskkonda.

8. Mis on reklaam?

Õppematerjalid lastevanematele. Lastevanematele on valmistatud teoreetiline õppematerjal, mis selgitab reklaami mõistet, reklaami tekkimise ajalugu, reklaami funktsioone ja seda, kuidas reklaam mõjub inimeste otsustele ning mis on reklaamipsühholoogia. Teoreetilise osa lõpus on toodud viited YouTube keskkonnas olevatele videonäidetele.

Õppematerjalid lastele. Laste õpetamise toetamiseks on esitatud viited YouTube keskkonnas olevatele lastele sobivatele reklaamvideotele. Need reklaamid ei ole seotud vägivallaga ega propageeri last häirivat käitumist. Lisaks on lastele esitatud graafilise reklaami näited, mis toovad esile mittereklaamitud ja reklaamitud toodete vahelise erinevuse ehk selgitavad reklaami mõju toote müügile (*Lisa 8*).

Koduülesanne. Rollimäng „Reklaamitegija“. Lapsevanem palub last valida mingi toode või teenus, mida ta tahaks reklaamida ja teeb ettepaneku seda joonistada. Pärast pildi valmimist arutab ta lapsega, miks laps just sel kujul seda toodet reklaamib. Seda ülesannet on võimalik mitu korda korrata, valides reklaamimiseks uusi tooteid.

Tagasiside. Lapsevanem paneb koduülesande käigus joonistatud ja skaneeritud reklaami kursuse keskkonda.

9. Kes on rikkad ja kes vaesed ning mis on säästlikkus?

Õppematerjalid lastevanematele. Lastevanematele on õppematerjaliks tutvustus selle kohta, kes on vaesed ja kes on rikkad ning millest see sõltub. Samas on käsitletud säästlikkuse mõistet ja säästmisvõimalusi (nii raha kui ka elektrienergia, vee või erinevate toodete säästmine).

Õppematerjalid lastele. Lastele on mõeldud kuulamiseks jutt “Ahne Andres ja säästlik Marek”, mis õpetab eristama ahnet inimest säästlikust ja mis aitab paremini mõista, mida tähendab säästlik olla. Ka lapsele on mõeldud pildid, mis toetavad säästlikkusest arusaamist (*Lisa 9*). On plaanitud teha ka videolõik, mis näitab lapsele, mida ja kuidas on võimalik kodus ja enda ümber säästlikult kasutada.

Koduülesanne. Lapsevanem vaatab koos lapsega oma kodu üle ja arutab temaga, kuidas on võimalik seal säästlikult elada: kuidas on võimalik vett, elektrienergiat ja kütet säästa. Vaadeldakse elupaiga iga nurka ja lapsevanem võimaldab lapsel ise öelda, mismoodi on vaja tegutseda, et midagi säästa. See võib olla nii kasutatav teenus kui ka riided, raamatud, mööbel jne. Lapsevanem aitab ja suunab lapse mõtteid vajadusel.

Tagasiside. Lapsevanem pildistab kodus need kohad ja esemed, mida lapse arvates on võimalik säästlikkusega seostada. Lapsevanem paneb koduse ülesande käigus tehtud pildid kursuse keskkonda.

Nii õppejõud kui ka iga osaleja saavad jooksvalt avaldada oma arvamust esitatud kodutööde kohta kas kommentaarides või foorumis, teha oma ettepanekuid ja jätta oma tagasiside.

Õppejõud kommenteerib iga tehtud kodust ülesannet kord nädalas, kuna üks kord nädalas toimub õppekeskkonna modereerimine ja uuendamine. Kursus loetakse läbituks, kui lapsevanem on koos oma lapsega esitanud kodused ülesanded iga teema kohta. Iga osaleja saab veebikeskkonda edasi jääda ja arutleda foorumis talle huvipakkuvate teemade üle või kasutada jätkuvalt lapse õpetamisel veebikeskkonnas olevaid õppematerjale.

Veebikeskkonnas on ka kättesaadav lõputunnistuse vorm, mida lapsevanem saab muuta, lisades sinna lapse nime ja viimaks selle ka välja trükkida, et tõendada lapse esimese majanduskursuse läbimist ning et motiveerida teda ka edasi õppima.

Peale kõikide teemade (või ühe konkreetse teema) läbimist on soovitatud mängida viidatud arvutimänge, mis arendavad lapsel antud teema raames saadud teadmisi ja oskusi. Neid mänge võib laps mängida lastevanemate nõusolekul ja juuresviibimisel. Peamiseks mänguks on toodud “Rahamaa” (www.rahamaa.ee), mille põhimõtted on tihedalt seotud käsitletud teemadega ja mis on suureks abiks lastele rahaga seonduva õpetamisel.

4.2.3 Prototüübi ülesehitus

Õppekeskkonna esilehel näeb kasutaja e-kursusel osalejale mõeldud tutvustavat teksti, mis kirjeldab kursuse põhimõtet, õpieesmärke ning õppeprotsessi. Selle teksti all asub viide, mis suunab kursust tutvustavale presentatsioonile, millega saab tutvuda kursuse esilehel *embedded* SlideShare keskkonnas.

Esilehel on osalejatele nähtavad seda kursust koordineeriva õppejõu kontaktandmed. Antud veebilehekülje üleval paremas nurgas asub õppekeskkonda navigeeriv menüü, mis võimaldab ligipääsu erinevatesse e-kursuse kategooriatesse. Menüü sisaldab järgmiseid kategooriaid: Esileht, Kursuse teemad, Foorum.

Esileht. Valides selle kategooria saab osaleja vajadusel liikuda tagasi esilehele.

Kursuse teemad. Sellesse kategooriasse on paigutatud kõik kursuse raames käsitletavat teemad. Iga teema juures on esitatud lastevanematele õppimiseks teoreetiline osa tekstina, täiendavad juhised õppimisprotsessi käivitamiseks, viited laste õpetamiseks mõeldud õppematerjalidele ning ka lisatud koduste ülesannete kirjeldus. Iga teema koduülesande kirjelduse alla on plaanis lisada viide “Avaldatud kodutööd”, mis kujutab endast keskkonda, kus asuvad lastevanemate poolt üles laetud koduülesanded. Kommentaare on võimalik lisada iga teema juurde, mis lihtsustab iga teema juurde kuuluva osalejate tagasiside eraldamist. Samas on käsitletavate teemade puhul esitatud viiteid nendega seotud artiklite juurde, mis sobivad lisalugemiseks.

Foorum. Foorumis, nagu oli juba mainitud, on võimalik anda tagasisidet kõikide kursusega seonduvate asjaolude kohta. Ligipääs foorumisse on võimalik igalt kursuse lehelt.

4.3 E-kursuse arendamine

E-kursuse arendamise osas on lahti kirjutatud, mis keskkond on valitud kursuse platvormiks, mismoodi valmistati ette õppematerjalid ning kuidas on plaanitud antud kursus edastada potentsiaalsetele osalejatele.

4.3.1 Prototüübi asukoht veebis

E-kursuse prototüübi keskkonnaks on pakutud ajaveeb www.wordpress.com. Miks on valitud just nimelt selline platvorm?

- Prototüübi loomisel on see üks kõige mugavamaid ja kiiremaid viise õppekeskkonna loomiseks;
- Ajaveebi rakendused võimaldavad projekti ideega hästi tutvuda ja kõik õppimisele mõeldud rakendused saab kiiresti e-keskkonda sisse viia;
- Väga lihtne on materjalide lisamine, kategooriate ja uute teemade loomine ja vajadusel disaini muutmine.

Esialgne prototüüp on kättesaadav aadressil <http://rahakool.wordpress.com> (Kasutajanimi: testija; Salasõna: testija1).

Prototüüp oli valmistatud iseseisvalt oma plaani järgi ja see veel ei ole lõpuni täiendatud, kuid põhimõtte ja idee on juba hästi nähtavad. Kursuse prototüüp sai loodud, et testida magistratöö teoreetiliste valikute õigsust praktikas, ühtlasi kaasata esimesi kasutajaid ning koguda esmast tagasisidet. Hetkel on see kursus ainult eesti keeles, kuid selle täielikul valmimisel on planeeritud kursus ka vene- ja inglisekeelsena.

4.3.2 Õppematerjalide valmistamine

Selles osas on käsitletud, kuidas õppematerjalid on loodud ja millised on õppematerjalide valimise ja loomise printsiibid.

Lastevanematele mõeldud õppematerjalid on esitatud pigem teoreetilise tekstina, mis sisaldab erinevatest allikatest leitud informatsiooni. Näiteks esimese peatüki “Raha ajalugu” materjal on

leitud laste infonurgas “Kõik rahast” Euro Kids' Corner lehekülje kaudu (http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/).

Samas on teooria valimisel arvestatud, et ka lastevanematel peab olema huvitav õppida ja et tekstist oleks kerge aru saada, seda vastu võtta ja lapsele edastada. Need teoreetilised tekstid on varustatud sobivate piltidega, et lugemine ei osutuks liiga igavaks.

Kursust tutvustav esitlus on valmistatud autori poolt ja see sisaldab kursusega seotud üldinfot: peamised kursuse eesmärgid, õppimise põhimõtted, tagasiside võimalused jms.

Lastele mõeldud õppematerjal koosneb erinevatest tüüpidest.

Kuulamiseks mõeldud jutud plaanitakse kirja panna tekstina ning mikrofone abil lindistada audioformaadis. Enne juttude avaldamist on vajalik eelnevalt konsulteerida lastepedagoogiga: on väga tähtis, et jutu sisu ja seda ettelugev hääletüüp vastaksid laste arusaamisele ja sobiksid omandamiseks.

Graafilised õppematerjalid lastele on hetkel kas ajutiselt kopeeritud (asendatakse hiljem joonistega, millel on sobiv litsents) ühest lasteraamatust (Табих, 2007) või kuuluvad vastava litsentsiga (*Creative Commons Attribution Noncommercial Share Alike*) varustatud avatud materjalide hulka. Sobivad illustratsioonid on skaneeritud ja redigeeritud graafikarektoris, et neid oleks hea kasutada õpetamistöös. Pildid, mida kasutatakse veebipõhise õppekeskkonna dekoreerimiseks ehk täiendavad teooria osa, on kas iseseisvalt tehtud või on vastava litsentsiga kaitstud ja lubatud õppeotstarbeliseks kasutamiseks.

Flash-animatsioonid on praegusel hetkel veel puudu, kuid nende loomiseks on planeeritud kasutada professionaalide abi, et tulemus oleks kvaliteetne ja lastele sobiv.

Tänapäeval pakuvad seda teenust erinevad ettevõtted, näiteks <http://planb.ee/>. Siinjuures on vaja arvestada, et tegemist on tasulise teenusega. On võimalik ka teine variant: valmistada need iseseisvalt, kuid selleks kulub rohkem aega, et antud valdkonnaga end kurssi viia. Praegu puuduvad ka õppematerjalide hulka planeeritud videofailid. Need on plaanis valmistada magistritöö väliselt.

Kokkuvõtteks

Magistritöös käsitletava teema lahenduseks on pakutud e-kursuse “Raha ei kasva puus” prototüüp, mille projekteerimisel oli kasutatud ADDIE mudelit. Antud magistritöö raames käsitletakse ainult kolme esimest mudeli etappi, milleks on analüüs (*Analysis*), disain (*Design*) ja arendus (*Development*). Rakenduse (*Implementation*) ja hindamise (*Evaluation*) etappe antud töös ei vaadeldud ja lõplikult valmib kursus magistritöö väliselt.

Analüüsi etapil olid määratletud osalejatele vajalikud eelteadmised ja oskused ning oodatavad kursuse tulemused nii lastevanemate kui ka laste poolt. Samuti oli käsitletud antud kursuse loomisega seotud tingimusi ning lühidalt analüüsitud ka selle sisu, esitades õppimiseks valitud teemad.

Valminud näidiskursuse puhul on kindlaks määratud õppestrateegia, kavandatud õppematerjalide sisu vastavalt valitud teemadele ning on valitud prototüübi esitamise veebipõhine õppekeskkond.

Antud e-kursust arendab autor edasi magistritöö järgselt. Esimesed planeeritud arendustegevused on õppematerjalide koostamine ning õppekeskkonna täiendamine. Pärast seda on võimalik kursust levitada.

Autori arvamus on, et käsitletav kursus erineb nii oma eesmärgi (koolitada last lapsevanema täiendkoolituse kaudu) kui tagasiside võimaluste (mitte ainult väljapakutud teemade kommenteerimine, vaid ka kodutööde avalikustamine kinnises veebikeskkonnas) poolest.

Innovaatiline antud tagasiside vormi juures on see, et lastevanematele võimaldatakse soovi korral esitada oma kodutööde kinnitused video- ja audioformaadis, et koordineeriv õppejõud saaks neid hinnata.

Kokkuvõte

Antud magistritöö teemaks on “Lastevanemate koolitamine e-kursuse "Raha ei kasva puus" näitel”. Magistritöö eesmärgiks oli tõestada finantsteadlikkuse tõstmise vajadust nii täiskasvanutel kui ka lastel, analüüsida valitud sihtgrupi õppimise ja õpetamise iseärasusi ning luua lahenduseks lastevanematele mõeldud e-kursus “Raha ei kasva puus”.

Magistritöö eesmärkide saavutamiseks oli esialgu tehtud vastava kirjanduse ja veebiallikate analüüs. Sellest järeldus antud teema arendamise aktuaalsus ning leiti, et laste õpetamine lastevanemate enesetäienduse kaudu ning e-õppe rakendamine vastab riikliku programmi “Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013” eesmärkidele ja toetab Euroora Liidu elukestva õppe strateegia üldeesmärki.

Teema aktuaalsuse tõestamiseks oli kasutatud Sampo Panga tellimusel uuringufirma YouGovZapera poolt läbi viidud uuringu tulemusi, mis aitasid selgeks teha, missugused majanduslikud teemad panevad Eestis lapsevanemaid muretsema. Uuriti lastega rahateemadel rääkimise vajadust ja kasulikkust, mis asutused saaksid olla toeks vastavate teadmiste täiendamisel, missugune on lastevanemate osavõtt selles majandusalases arengus, leiti, mis allikas on eelistatuim rahaasjade kohta lisateabe leidmiseks ja taheti teada taskuraha väljastamise ja summa määramise kohta.

Valitud sihtgrupi iseärasuste analüüsimisel oli arvestatud nii täiskasvanute kui ka laste õppimise ja õpetamisega seotud iseärasusi. Täiskasvanud õppijat käsitledes oli eraldi esile toodud e-õppe rakendamine õppeprotsessis ja selle eelised. Laste puhul oli põhirõhk pandud õppemängu olemusele, mängulistele õpitegevustele ja nende tähtsusele. Eraldi vaadeldi ka infotehnoloogia vahendite kasutamist lapse õppimises ning täiskasvanu rolli selles tegevuses.

Finantsteadlikkuse vajaduse analüüsis oli käsitletud nii selle olemust, tähtsust ja võimalusi kui ka finantsalaga seotud õppimise aktuaalsust nii maailma mastaabis kui Eesti piires. On tõestatud, et finantsteadlikkus on väga vajalik nii täiskasvanutele kui ka lapsele alates juba varajases kasvuperioodis.

Et kasvatada majandusteadlikku inimest on vaja alustada sihikindla kasvatamise ja õpetamise protsessi juba eelkooli eas. Mainitud analüüsi raames oli kirjeldatud erinevaid võimalusi sedalaadi teadlikkuse tõstmiseks nagu põhikool, spetsiaalsed kursused või iseõppimine. Arvestades aga

inimeste kiiret elutempot, piiratud aja- ning raharessursse, samuti seda, et sellesisulist kursust kuskil ei pakuta ja koolis puudub vastav õppeaine, siis näib parimaks lahenduseks veebipõhine temaatiline õppekursus. Sihtgrupi ja majandusalase valdkonna analüüsi tulemusel seati majandusõppe eesmärgid ning määrati kavandatava e-kursuse jaoks olulisemad teemad: raha, palk, hind, pere eelarve, taskuraha, kogumine, pank, reklaam, säästlikkus.

Magistritöös käsitleva probleemi lahendamiseks koostas selle magistritöö autor e-kursuse “Raha ei kasva puus” prototüübi, kasutades selle projekteerimisel ADDIE mudeli. Antud magistritöö raames käsitletakse ainult selle mudeli kolme esimest etappi: analüüsi (*Analysis*), disaini (*Design*) ja arendust (*Development*). Rakenduse (*Implementation*) ja hindamise (*Evaluation*) etappe antud töös ei vaadeldud ja lõplik kursus valmib magistritöö järgselt.

Valminud näidiskursuse puhul on määratud õppestrateegia, kavandatud õppematerjalide sisu vastavalt õppimiseks valitud teemadele ning on valitud prototüübi esitamise veebipõhine õppekeskkond, milleks sai ajaveeb WordPress. Magistritöö lisades on esitatud planeeritud õppematerjalide sisunäidised iga õppimiseks määratud teema jaoks.

Antud e-kursust arendab autor edasi magistritöö järgselt, esimesed plaanitud tegevused selle arendamiseks on õppematerjalide koostamine ning õppekeskkonna täiendamine, sellele järgneks kursuse levitamine.

Autori arvamuse järgi on antud kursuse omapäraks nii selle eesmärk – koolitada last läbi lapsevanema täiendkoolituse – kui ka tagasiside võimalused, mis ei piirdu lihtsalt pakutud teemade kommenteerimisega, vaid lasevad kodutöid kinnises veebikeskkonnas üles panna. Tagasiside vormi innovaatus seisneb selles, et lastevanematele on antud võimalus esitada oma kodutööde kinnitused soovi korral video- ja audioformaadis, et koordineeriv õppejõud saaks neid hinnata.

Pidades silmas töömahtu antud magistriväitekirja raames võib väita, et selle kursuse valmistamine oli autori jaoks väga huvitav. Kursuse koostaja näeb majandusteema ja kõnealuse kursuse arendamisel suurt potentsiaali.

Kasutatud allikad

- 1 Arvutimäng “Rahamaa” (2010). Veebipõhine õpetlik mängukeskkond. Sampo Pank. Kasutatud 15.septembril 2010 allikast <http://www.rahamaa.ee>
- 2 Audentese Lastekool. Kasutatud 17.märtsil 2010 allikast <http://www.audentes.ee/lastekool/>
- 3 Creative Commons Attribution Noncommercial Share Alike, Creative Commons litsentsid. Kasutatud 3.detsembril 2010 allikast <http://www.creativecommons.ee/>
- 4 Finantsvaldkonna seletav veebilehekülg. Finantsinspektsioon. Kasutatud 17.märtsil 2010 allikast <http://www.minuraha.ee/>
- 5 Fromm, A. (1997). Азбука для родителей, или Как помочь ребенку в трудной ситуации. И. Константинова (Перевод), 41-44. Екатеринбург: АРД ЛТД. ИСБН 5-89396-062-9.
- 6 Haridus- ja Teadusministeerium (2002). Elukestva õppe strateegia 2002. Eesti Koostöö Kogu, 5-8. Kasutatud 5.aprillil 2010 allikast <http://www.lepe.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=504/Elukestva+%F5ppe+strateegia.ndoc>
- 7 Haridus- ja Teadusministeerium (2009). Riiklik programm “Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013”. Tartu Ülikooli Eetikakeskus, 13-14. Kasutatud 5.aprillil 2010 allikast <http://www.eetika.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=539352/V%E4%E4rtusarendusprogramm.pdf>
- 8 Jõgi, L. (2005). Täiskasvanute õpetamine ülikooli kontekstis. Larissa Jõgi, Tiia Ristolainen (Koostajad). In: Õppimine ja õpetamine avatud ülikoolis, 93-102. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 9985-56-999-7.
- 9 Kink, T. (2008). Infotehnoloogia. Eve Kikas (Koostaja). In: Õppimine ja õpetamine koolieelses eas, 334-351. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 978-9949-11-911-0.

- 10 Laanpere, M., Informaatika didaktika veebiõpik. Kasutatud 11.oktoobril 2010 allikast <http://htk.tlu.ee/infdid/opik/ptk33.html>
- 11 Laps ja raha - kuidas õpetada last targalt majandama? Kursuse sisu tutvustus. Perekasvatuse Instituut. Kasutatud 17.märtsil 2010 allikast <http://www.pki.ee/et/koolitus/Lapsevanemate-koolitused/Noorem-kooliiga>
- 12 Laste finantsteadlikkuse uuring. Sampo Pank (2010). Finantsteadlikkus ja rahaline kirjaoskus 5-7 ja 8-9 aastaste Eesti laste seas. Uuringufirma YouGovZapera poolt Sampo Panga tellimusel 2010.a. märtsis 5-9 aastaste Eesti laste vanemate seas läbi viidud uuringu põhjal. Kasutatud 2.oktoobril 2010 allikast http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf
- 13 Laste infonurk "Kõik rahast". Euro Kids' Corner. Kasutatud 27. septembril 2010 allikast http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/money_et.htm#what
- 14 Liivanõmm, V. (2009). Inimlikku ahnust annab ohjeldada. Õpetajate Leht. Kasutatud 17. märtsil 2010 allikast http://www.opleht.ee/?archive_mode=heading&headingid=873
- 15 Majanduse algtoedede programm "7 sammu". Kursuse sisu tutvustus. Junior Achievement Eesti. Kasutatud 17.märtsil 2010 allikast <http://www.ja.ee/tegevused/programmid/7-sammu/>
- 16 Niilo, A., Kikas, E. (2008). Mäng. Eve Kikas (Koostaja). In: Õppimine ja õpetamine koolieelses eas, 120-137. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 978-9949-11-911-0.
- 17 Orn, J. (2005). Lugejate retsensentidelt: Õpetamise õppijale. Larissa Jõgi, Tiia Ristolainen (Koostajad). In: Õppimine ja õpetamine avatud ülikoolis, 13-15. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 9985-56-999-7.
- 18 Peremajanduskoolitus. Kursuse sisu tutvustus. Eesti Lastevanemate Liit. Kasutatud 17.märtsil 2010 allikast http://www.laps.ee/moodul.php?moodul=CMS&Komponent=Lehed&id=110&sm_id=256
- 19 Pilli, E. (2005). Täiskasvanu õppimine. Larissa Jõgi, Tiia Ristolainen (Koostajad). In: Õppimine ja õpetamine avatud ülikoolis, 63-82. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 9985-56-999-7.

- 20 Pilt, L., Läheb, R. (2005). E-õpe täiskasvanud õppijale: kuidas üles ehitada e-kursust. Larissa Jõgi, Tiia Ristolainen (Koostajad). In: Õppimine ja õpetamine avatud ülikoolis, 344-377. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 9985-56-999-7.
- 21 Reklaamiagentuur Plan B! Kasutatud 11.novembril 2010 allikast <http://planb.ee/>
- 22 Tammeoru, E. (2007). E-õppe võimalused igapäevases elus. E-õppe uudiskiri. Kasutatud 17.märtsil 2010 allikast <http://portaal.e-uni.ee/uudiskiri/e-uni/e-ope-voimalused-igapaevases-elus/?searchterm=tammeoru>
- 23 Täiskasvanute koolituse seadus (1993). Riigi Teataja. Kasutatud 14.aprillil 2010 allikast <https://www.riigiteataja.ee/akt/754276>
- 24 Ugaste, A. (2005). Laps ja mäng. Lilian Kivi, Helgi Sarapuu (Koostajad). In: Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat, 155-171. Tartu: Atlex. ISBN 9985-9617-3-0.
- 25 Valk, A. (2005). Täiskasvanuõpe Eesti ülikoolides. Larissa Jõgi, Tiia Ristolainen (Koostajad). In: Õppimine ja õpetamine avatud ülikoolis, 19-38. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. ISBN 9985-56-999-7.
- 26 Табих, Е. (2007). Дошкольникам об экономике. Минск: Высшая школа. ISBN 978-985-06-1386-8
- 27 Финансовая грамотность. Junior Achievement Russia, Межрегиональная общественная организация (МОО) “Достижения молодых”. Kasutatud 15.märtsil 2010 allikast <http://www.ja-russia.ru/ru/fl/>

Summary

Title: Training of the Parents. The Example of 'Money Does Not Grow on the Tree' Online Course

The given MA Thesis 'Training of the Parents. The Example of 'Money Does Not Grow on the Tree' Online Course' analyzes the possibilities of improving financial education of children through supplementary economic education of their parents, emphasizes the necessity of such improvement and considers the advantages of education via Internet for achieving better results. The main goal of the MA thesis was to create an online course 'Money Does Not Grow on the Tree', which would help parents to improve their children's financial education.

To achieve the stated goal the following tasks were set:

- to prove that the given topic is of current importance;
- to designate the target group and analyze the characteristics of its training and educability;
- to prove the necessity and utility of improving financial awareness and to designate the economic area topics suitable for educating the target group;
- to analyze, design and develop online course 'Money Does Not Grow on the Tree' using ADDIE model on the basis of suitable education environment.

The content of the MA thesis:

In Chapter 1 the general urgency of the chosen topic is substantiated, taking into account the current situation not only in the world but specifically in Estonia as well as the necessity and opportunities for improving financial education. The relevance of using learning via internet in the given context is also analyzed here. A study that was conducted by research company YouGovZapera by request of Sampo Bank in March 2010 among Estonian parents, whose children were in the age group 5-9, is suggested for consideration. The results of the study also prove the urgency of the chosen topic.

In Chapter 2 the target group is designated, firstly, the characteristics of teaching parents and children and secondly, the characteristics of their studying are examined, taking into account how important it is to introduce educational games and infotechnologies into the process of studying.

In Chapter 3 the essence and necessity of financial education is analyzed on a deeper level, why and how it is necessary or possible to improve the financial education of parents and children. In this chapter the goals of economic training are defined as well as the topics used for creation of the corresponding online course.

In Chapter 4 an overview of the online course, created with the help of ADDIE model, its structure, methodology, design, educational materials are provided. There is also a link to the primary prototype of the given online course, the education environment of which is blog tool and publishing platform WordPress. Within the framework of the given MA thesis only three first stages of ADDIE model are analyzed, namely analysis, design and development. The implementation and evaluation are not examined in the present work and the final completion of the online course will be done outside of the current MA thesis.

The prepared prototype of the online course is at www.rahakool.wordpress.com.

The appendix at the end of the MA thesis consists of samples of planned educational materials, one example per each designated topic.

The current online course will be developed beyond the given MA thesis. Compiling educational materials and supplementing the educational environment are the first steps towards the development of the course, after that the distribution of the online course to the target audience will become possible. According to the author the given course is notable not only for its goal to teach children by means of supplementary education of their parents, but also for its feedback because it is not just commenting upon the suggested topics, it provides an opportunity of homework publication in a closed learning online environment. The innovation concerning the potential of feedback and the course on the whole is an opportunity to publish homeworks voluntarily in different video and audio formats, so that the coordinator could evaluate them.

Estimating the amount of work done as yet, it has to be mentioned that the compilation of the given course was very interesting for the author and she sees great potential in further development of the current topic and the present course.

The MA thesis consists of 87 pages, it contains 5 drawings, 9 appendixes and 27 sources of information.

LISAD

Lisa 1. Raha tekkimise ajalugu

Mis on raha.

Selleks, et lastele paremini seletada, mis on raha, alustame raha ajaloost.

Barter

Tuhandeid aastaid tagasi tegelesid meie Euroopa esivanemad jahipidamise ja põlluharimisega. Metallid olid veel avastamata, niisiis pidasid nad jahti ja harisid põldu kivist tööriistadega – seda ajastut nimetatakse kiviajaks. Kiviaja inimestel polnud kasutada tänapäevaseid rahatähti ega münte. Selle asemel vahetasid nad üksteisega kaupu: näiteks võis jahimees vahetada põlluharijaga vilja vastu loomanahku või vahetas kalur ilusad merekarbid jahimehe lihvitud kivikirve vastu. Sellist vahetust nimetatakse barteriks. Barterit iseloomustav oluline tunnus on, et vahetatakse kaupu, millel on väärtus. Rahana on aegade jooksul kasutatud mitmesuguseid asju, näiteks 17. sajandil kasutasid Massachusettsi kolonistid edukalt kohalike indiaanlaste raha, mis kujutas endast musti ja valgeid teokarpe. Asteegid kasutasid rahana kakaoube, Hiinas ja Põhja-Aafrikas kasutati rahana soola, Nigeerias jalaraudu jne.

Maksevahend

Kui meie esivanemad õppisid metalle töötleva, muutus asjade vahetamine lihtsamaks. Seda seetõttu, et metallid, nagu kuld, hõbe, tina ja raud olid kõigi jaoks väärtuslikud. Nii võis põllumees vahetada oma kariloomi teatud hulga hõbeda vastu ning seejärel võis ta kasutada osa sellest hõbedast maksude maksmiseks. Sel moel muutusid väärismetallid ja muud esemed väärtuse mõõduks, maksevahendiks ning võimaluseks talletada väärtust, kuni seda ükskord vaja läks.

Esimesed mündid

Umbes 2600 aastat tagasi valmistati Väike-Aasias esimesed mündid. Vanad kreeklased võtsid selle uue idee kiiresti omaks ning hakkasid valmistama hõbe- ja pronksmünte, näiteks hõbeddrahme. Need esimesed mündid sisaldasid kindlal hulgal mingit teatud väärtusega metalli. Selle hulga tagamiseks lõi mündid käibele lasknud kuningas, linn või riik neile oma pitseri. Mündid olid käepärased, kuna neid ei pidanud kaaluma, vaid võis üle lugeda. Kuna

esimesed mündid olid usaldusväärsed ja tõhusad maksevahendid, aitasid nad suuresti kaasa antiikmaailma kaubavahetusele.

Raha ajaloost näeme, et raha on maksevahend kauplemisel. Raha võib kaupade vastu vahetada, kuna tal on kindel väärtus, mida kõik usaldavad. Raha on ka moodus väärtuste talletamiseks tuleviku tarbeks. Nii võime säästa raha näiteks selleks, et osta tulevikus midagi kallist. Lõpuks on raha ka arvestusühik. Seda on lihtne üle lugeda ja selle abil saab anda kaupadele selge väärtuse.

Aga rahatähed?

Veel üsna hiljuti põhines raha ainult müntidel. See oli nii sellepärast, et münt sisaldas täpset hulka mingit üldteada väärtusega metalli, nagu kuld või hõbe. Sellist raha nimetatakse metallrahaks ja selle väärtus on tagatud selles sisalduva väärismetalliga. Kaubanduse elavnedes oli maksevahendiks vaja järjest rohkem raha. Seepärast hakkasid pangad ja valitsused käibelega laskma rahatähti. Rahatähtedes ei sisaldu väärtus, mida nad tähistavad. Selle asemel tagab rahatähe väärtuse selle väljaandja. Seda nimetatakse katteta rahaks.

Esimesed Euroopa vääringud.

Müntide väärtuse tagamiseks oli nende valmistamine kuningate ja valitsuste range kontrolli all. Vanas Roomas valmistati münte Juno Moneta templis – sealt tulebki sõna “*money*” (raha). Hiljem, kui Rooma Impeerium laienes, avati teisi rahapadasid ning neidsamu rooma münte võeti vahetuseks vastu kogu Euroopas Briti saartest kuni Türgini; see oli esimene üleeuroopaline vääring. Veelgi hiljem, kui Rooma Impeerium lagunes ning Euroopas hakkasid tekkima rahvused, võtsid riigid kontrolli müntide valmistamise eest enda peale. Nendelt Euroopa rahvastelt olemegi pärinud kõik enne eurot kasutusel olnud mündid ja vääringud. Sageli olid nad nime saanud mõõtühikute järgi, nagu Itaalia liir ja Soome mark, kuna algselt sisaldasid mündid kindlat hulka kulda ja hõbedat. Paljude vääringutega on see probleem, et iga riigi majanduse olukorrast sõltuvalt võivad valuutakursid suuresti kõikuda – see muudab riikidevahelise kaubavahetuse riskantseks, niisiis pole see soovitatav.

Ühisrahad ajaloo vältel.

Enne eurot oli Euroopas katsetatud ühisraha kasutavaid rahaliite. Ladina rahaliit ühendas aastal 1867 Prantsusmaad, Belgiat, Šveitsi, Kreekat ja Bulgaariat ühiste kuld- ja hõbemüntide kasutamisega, Skandinaavia rahaliit asutati 1875. aastal. Üks nende liitude ebaõnnestumise

põhjustest oli, et kulla hind hõbeda suhtes oli kõikuv, muutes vääringud ebastabiilseks. Edukaks osutus Saksa Konföderatsiooni rahaliit. Tolliliidu moodustamine viidi lõpule 1834. aastal ning valuutakursid fikseeriti. Seejärel tuli kasutusele ühisraha riigimark, Saksa marga eelkäija. Saksa rahaliit oli edukas osalt seetõttu, et müntide valmistamisel olid paigas selged reeglid.

20. sajandi vääringud Euroopas

Enne euro kasutuselevõttu olid enamikes Euroopa riikides oma mündid ja rahatähed – oma vääring. Reisimiseks ja kaubavahetuseks oli riigist riiki liikudes vaja raha vahetada. Saksamaal tuli maksta Saksa markades, Saksamaalt Prantsusmaale reisisid tuli Saksa margad vahetada Prantsuse frankideks ja nii edasi. Euroopa vanade vääringute nimetused viitasid sageli nende päritolule:

Šilling, mis oli kasutusel Austrias, sai oma nime märgilt, mis oli loendamisel kasutatud pulgal.

Tolar, mis oli kasutusel Sloveenias, pärineb keskaegse mündi taaleri nimetusest, mis esmakordselt vermiti 1518. aastal Tšehhi Vabariigis – nimetusest “taaler” tuleneb ka USA dollari nimetus.

Kreeka drahmi nimetus tähendab “peotäit” ning viitab kuuest metallvardast koosnevale peotäiele, mida kasutati vääringuna enne drahmi kasutuselevõttu Kreekas.

Frank, mis tähendab prantsuse keeles “vaba”, vermiti esmakordselt 14. sajandil Prantsuse kuninga Jean Hea vabastamise eest lunaraha maksmiseks.

(Euro Kids' Corner, http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/index_et.htm)

Lisa 2. Ametid

Arutage lapsega iga ameti üle, kuulates ka igale ametile vastava juttu.

ARST

ÕPETAJA

AUTOJUHT

MAALER

PANGATÖÖTAJA

MÄNEDŽER

AEDNIK

KOKK

ÕMBLEJA

(Antud pildid kujutavad endast näidet planeeritud õppematerjalide sisu kohta (pildid on pärit Taõux, 2007). E-kursuse lõplikus versioonis samasid pilte ei kasutata, kuid valmistatakse või otsitakse nendega analoogsed, sobiva litsentsiga illustratsioonid.)

Lisa 3. Asjade tõeline väärtus

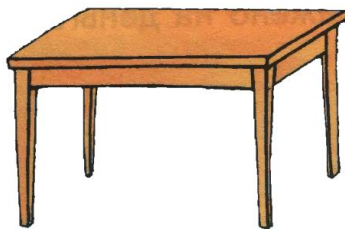
Vaadake pilte ja võrrelge. Valige paaridest, mis on kallim ja mis on odavam ese. Põhjendage oma valikut.

ARVUTI

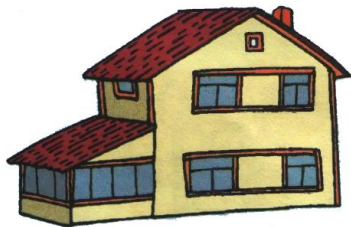
MÄNGUASJAD

TAVALINE LAUD

EKSLUSIIVNE LAUD

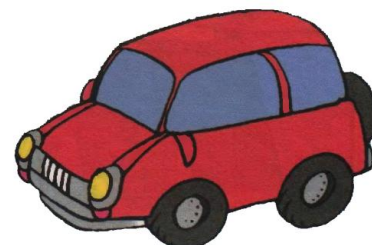
MAJA

SUVILA

JALGRATAS

AUTO

(Antud pildid kujutavad endast näidet planeeritud õppematerjalide sisu kohta (pildid on pärit Табух, 2007). E-kursuse lõplikus versioonis samasid pilte ei kasutata, kuid valmistatakse või otsitakse nendega analoogsed, sobiva litsentsiga illustratsioonid.)

Lisa 4. Pere vajaduste ring

Vaadake pilti ja arutage koos lapsega, millised on iga pereliikme vajadused. Missugused on esmatähtsad, millest on võimalik loobuda? Põhjendage iga valikut.

(Antud pildid kujutavad endast näidet planeeritud õppematerjalide sisu kohta (pildid on pärit Taõux, 2007). E-kursuse lõplikus versioonis samasid pilte ei kasutata, kuid valmistatakse või otsitakse nendega analoogsed, sobiva litsentsiga illustratsioonid.)

Lisa 5. Väikese Peetri esimene raha

Väike Peeter tähistas oma kuuendat sünnipäeva. Vanemad ütlesid talle, et Peeter on juba suuremaks ja iseseisvamaks kasvanud. Ema-isa teatasid Peetrile, et nad annavad talle nüüd igal nädalal taskuraha, mida ta võib kulutada nii nagu soovib.

Ainukeseks tingimuseks oli see, et kuna Peeter annab välja peaaegu täismehe mõõdu ja on vastutustundlik, siis juhul, kui ta tahab midagi endale osta, peab ta arvestama taskuraha summaga. Väike Peeter ei tohi soovitud ostu puhul küsida oma vanematelt lisaraha.

Esimene taskuraha oli lubatud poisile juba nädala pärast. Väike Peeter oli nii õnnelik, et unustas selle tingimuse ja hakkas järgmist nädalat ootama.

Tähtaeg jõudis kätte ja väike Peeter sai oodatud raha. Ta sai 1 euro. Väike Peeter oli nii rõõmus, et jooksis kohe poodi ja kulutas raha erinevate kommid peale. Ta sõi need ühe päevaga ära ja hakkas uut nädalat ootama.

Järgmisel nädalal sai ta jälle ühe euro ning jälle kulutas poisike selle kommidele. Ta pani maiustused juba samal päeval nahka... Kolmandal nädalal toimus Peetrike emal-isalt saadud taskurahaga sama moodi.

Neljandal nädalal sai väike Peeter oma järjekordse taskuraha. Ta oli sellele järgneva poeskäiguga juba harjunud. Aga mis ta seekord poes nägi? Seal oli ilus väike roheline mänguauto! See meeldis talle hirmsasti ja ta soovis seda kohe endale saada. Kuid nagu tavaliselt – Peeter ostis oma taskuraha eest palju komme ja jooksis vanemate juurde.

- “Ema, ema, ma nägin nii ilusat mänguautot! Ma nii tahan seda endale! Osta see, palun, mulle! See on nii ilus ning see ei ole kallis: maksab ainult 2 eurot.”
- “Aga kas sul selleks enda raha ei jätku?” küsis ema rahulikult.
- “Ei, emake, mina ostsin endale komme. Rohkem mul raha ei ole,” vastas poiss.
- “Aga meil oli ju kokkulepe, et sina ise otsustad, mille peale sa oma raha kulutad. See on sinu oma valik, kui sa tahad taskuraha eest osta kommi, aga sa pead aru saama, et siis kui sa samal ajal tahad veel midagi osta, siis pead kaaluma, kumba sa rohkem soovid: kas komme või midagi muud.

- Täna sul juhtus nii, et sulle meeldis auto, aga millegipärast ostsid sa kommi, kuid tegelikult soovisid sa rohkem endale saada seda mänguautot, millest rääkisid. Kahjuks on sul nüüd raha otsas. Taskuraha puhul leppisime kokku tingimuse, et sina vastutad nüüd ise oma ostuotsuste eest. Sa pead ootama, kuni saad uue taskuraha ja alles siis saad teha uue ostu. Samas pead sa järele mõtlema, mis on sulle tõesti vajalik.”

Selline oli ema vastus. Väike Peeter sai aru, et komme ostes oli ta teinud vale otsuse. Nüüd ta plaanis teha nii, et kui talle antakse igal nädalal 1 euro, siis saab ta hakkama ka ilma kommideta. Ta suudab 2 nädalat kannatlikult oodata ja siis saab ta osta endale unistatud mänguauto.

Väike Peeter oli niiviisi otsustanud ja nii ta ka tegi. Kahe nädala pärast ta sai endale selle ilusa rohelise mänguauto. Poiss oli üliõnnelik ja väga uhke, et oli teinud õige otsuse. Ta oli endaga rahul ja ei kahetsenud üldse, et ei saanud osta komme. Mänguauto valmistas talle palju rohkem rõõmu ja oli parem kui kommid!

Väike Peeter tegi järeltule, et edaspidi mõtleb ta väga hoolikalt, mille peale oma taskuraha kulutada. Tema ise on see, kes vastutab oma otsuste eest ja saab ka ise valida, mida läheb talle rohkem ja mida vähem vaja.

Lisa 6. Uus nukk

Mari on saanud oma vanematelt juba aasta aega igal nädalal taskuraha. Tal ei olnud mingit täpset ostusoovi ja seepärast kulutas ta oma rahasumma peaaegu kohe peale selle kättesaamist. Ta ei kahetsenud oma oste mitte kunagi ja ta ei soovinud ka oma vanematelt lisaraha. Lihtsalt Maril ei olnud mingit plaani, mille jaoks oleks olnud vaja raha kõrvale panna.

Ükskord läks Mari emaga suurde supermarketisse ja kuni ema otsustas, mis toitu osta, läks Mari mänguasjade osakonda jalutama. Ühel kõige kõrgemal asuvas riulinurgas nägi ta roosas elegantses kleidis imeilusat nukku, kelle juuksed oli nii ilusad ja läikivad. Ta mõtles otsekohe, et tahab seda nukku ja peab selle saama. Mari jagas oma soovi emaga.

- “Emake, vaata, kui ilus see nukk on! Ma pean selle kindlasti saama. Osta see mulle, palun!” palus tüdruk.
- “Oota nüüd, mu kallis Mari. Aga sa saad taskuraha, mille eest võid selle nuku endale ise osta. Sa peaksid hakkama raha koguma,” vastas ema Marile.
- “Mida see tähendab – *koguma*?” imestas Mari. - “Mina ei oska seda, ma tahan nukku!”
- “*Koguma* tähendab, et sina ei kuluta tervet oma taskuraha kohe peale selle kättesaamist ära, vaid paned osa sellest kõrvale. Sa saad seda kulutada kui soovid, kuid mõnikord võid ka terve summa kogumiseks jätta. See võimaldab teha suuremaid ostusid. Näiteks sa saad iga nädal 1 euro taskurahaks. See nukk siin maksab aga kolm korda rohkem. See tähendab, et ainult sinust sõltub, kui kiiresti sa saad selle nuku ostmiseks vajaliku raha korjata. Minu arvates saad sa seda teha kuu aja pärast, aga sul endal tuleb otsustada,” soovitas ema.

Mari otsustas, et alustab kogumist. Esimesel nädalal ta pani kõrvale kogu saadud taskuraha. Teisel nädalal ta mõtles ja pani kõrvale pool summat. Pool kulutas ta aga magusa peale, sest oli maias ja väga tahtis seda ning teadlikult otsustas seda endale lubada. Kolmandal nädalal pani ta uuesti kogu taskuraha kõrvale.

Öösel uinudes nägi ta seda ilusat nukku. Mari sai aru, et ta ikkagi väga vajab seda nukku ja ainult ise kogudes saab seda endale lubada. Neljandal nädalal taskuraha saades avastas Mari, et tal on juba piisavalt raha nuku ostmiseks ning natuke jääb isegi üle!

Ta läks emaga samasse supermarketisse, kus ta oli esmakordselt nukku näinud ja ostis selle sealt suure rõõmuga. Ema kiitis tüdarta kannatlikkuse eest ja tegi ettepaneku, et Mari võiks ülejäänud raha eest midagi magusat osta. Aga Mari ütles:

- “Ei, emake. Ma juba otsustasin, et selle ülejäänud raha ma panen kõrvale, kuna nägin veel üht ilusat kaunistust, mis sobib minu nukule. Kui ma panen raha kõrvale, siis juba nädala pärast saan selle oma nukule osta. Tundub, et raha jääb pisut üle ja siis saame veel midagi magusat mulle ja nukule tee kõrvale osta. Kannatame veel ühe nädala.”

Marile meeldis ise koguda ja ise suuremaid oste teha. Ta sai aru, et pole kohustuslik kogu taskuraha kogumiseks jätta, kuid midagi võiks igaks juhuks kõrvale panna. Suuremaid summasid on tarvis koguda, kui sul on mingi konkreetne ostusoov, asi, millest unistad. Mari sai targemaks ja õnnelikumaks, kuna ta sai kätte oma unistuse nuku. Järgmisena hakkas ta raha koguma selle kaunistuse jaoks.

Lisa 7. Pangatooted ja -teenused

Vaadake koos lapsega pilti ja arutage omavahel selle üle. Võimaldage lapsel iga pildi kohta oma arvamust avaldada, mis pangatooted ja -teenused on selle pildiga seotud ja kuidas on neid võimalik kasutada. Vajadusel andke lapsele suunavaid vihjeid.

Pangakaart

Sularahaautomaat

Uus auto (autoliising)

Ülikool (õppelaen, kogumine)

Uus maja (laen)

Reisimine (Hoiustamine, väikelaen)

(Antud pildid kuuluvad vastava litsentsiga (Creative Commons Attribution Noncommercial Share Alike–<http://www.creativecommons.ee>) varustatud avatud materjalide hulka)

Lisa 8. Reklaamipildid

Näidake lapsele graafilist reklaami ja arutage, mida reklaamitakse. Küsige, kumb rohkem huvi tekitab: kas tavaliselt illustreeritud toode (vasakul olev pilt) või reklaamitud (paremal olev pilt)?

LEIB

LEIB

KÜPSIS

KÜPSIS

PUDER

PUDER

(Antud pildid kuuluvad vastava litsentsiga (Creative Commons Attribution Noncommercial Share Alike–<http://www.creativecommons.ee>) varustatud avatud materjalide hulka)

Lisa 9. Mis on säästlikkus?

Vaadake lapsega mõlemaid pilte (vasakul ja paremal). Võimaldage tal jõuda iseseisva järelduseni, mille poolt need erinevad. Vajadusel aidake last.

(Antud pildid kujutavad endast näidet planeeritud õppematerjalide sisu kohta (pildid on pärit Табух, 2007). E-kursuse lõplikus versioonis samasid pilte ei kasutata, kuid valmistatakse või otsitakse nendega analoogsed, sobiva litsentsiga illustratsioonid.)